

Andrej Komel pl. Sočebran.

(Posnetek po Komelovem opisu svojega življenja.)

Kdo je mar?
Ta pogumni korenine
Je slovenski oratar!

Koseski.

Moža plemenitega ne le po imenu, ampak tudi po značaju, kaže danes „Dom in Svet“ dragim bralcem. Odevala ga je vojaška suknja, a pod njo je bilo junaško srce, bilo je za dom in cesarja. Komel je bil zvest Bogu, udan svojemu vladarju, gorel je za svoj narod: s tem smo kratko označili vse njegovo življenje in delovanje. V nekaterih črticah podajemo tukaj posnetek iz lastnoročnega obširnega življenjepisa, kakor nam ga je poslal iz Gradca prijatelj Komelov, gsp. Franč. Hrašovec, c. kr. okrajni sodnik v po-koju.

Andrej Komel pl. Sočebran se je porodil dne 3. vinotoka l. 1829. v Solkanu, v prijazni in narodni vasi tik Soče pri Gorici. Oče Anton in mati Katarina nista bila imovita, a bila sta pridna in varčna; bogoljubno sta vzgajala dvanajstero svojih otrok. Ko je mali Andrej neko-

liko odrasel, pasel je kravo in gonil veliki meh v očetovi kovačiji. V šolo je hodil v jedno uro oddaljeno Gorico in tukaj tudi dovršil l. 1848. dveletno učiteljsko izobraževališče. Poslušal je na ondotnem modroslovju predavanje iz slo-

venščine pokojnega ravnatelja ga. Premrova.

V samostanu pri očetih frančiškanih se je učil igrati na glasovir, in leta 1848. so ga namestili kot stalnega orglavca v župni cerkvi v Solkanu, kjer je opravljal tudi službo občinskega tajnika.

Tistega leta vnela se je na Laškem voj-ska; Avstrija je potrebo-

vala mnogo vojakov, ker so jo nadlegovali mnogi sovražniki. Leta 1849. sta bila brata Miha in Andrej pozvana k naboru. Andrej videč, da bi utegnili Miho potrditi k vojakom, stopi pred komisijo ter poprosi, naj bi brata, izučenega in spretnega kovača, oprostili, njega

Glava „belvederskega Apolona“ v Vatikanu.

pa, četudi šibkejšega, vzeli v vojake. Res so odpustili brata domov, Andrej pa je postal vojak. Z drugimi novinci je odrinil v Oglej, kjer so se vežbali za vojsko. Uvrstili so ga v 20. kompanijo.

Prve dni meseca velikega travna leta 1849. odide ves bataljon proti Ptujju na Štajersko in se tam utabori; poslednje dni istega meseca pa mahne proti Ormožu in okolici Velike Nedelje.

Na patrolovanju proti ubežnim huzarjem je bil Andrej lažno ranjen na levo roko. Duhovi na Ogorskem se niso bili še pomirili, uporne čete so se zopet zbrale: zato je hitel naš bataljon z vso silo proti Komarnu (Komorn) in potem oblegal to trdnjavo z drugimi četami vred. Andrej Komel pa je po dohodu v tabor moral zapustiti 20. kompanijo in oditi k 5. bataljonu v Trst. Na potu je obiskal v Ljubljani gosp. Navratila, sedanjega ravnateljskega predstojnika najvišjega sodišča, nekdanj urednika „Vedeževega“.

Ker so napravljali Ogri naši Avstriji hudo preglavico, porabili so Sardinci to ugodno priliko in pritisnili k bregu v Istriji. Avstrijska 30. kompanija pa, v katero je bil Komel uvrščen, zasedla je Primorje pri Bujah, in sardinska mornarica se je umaknila proti Benetkam, ko je spoznala, da ne more h kraju.

Uporniki na Ogorskem in Laškem so bili srečno premagani. Sklenil se je meseca velikega srpana l. 1849. mir, in vojaki so prišli domov. Komela pa je pozval feldmaršallajtenant baron Weigelsberg, vojaški poveljnik v Vidmu, za vzgojitelja in učitelja svojemu sinu. A ne dolgo potem so ga postavili za učitelja vojaške odgojilnice v Čedadu (Cividale).

Dné 17. kimovca leta 1849. je bil Andrej imenovan narednikom pri pešpolku Véliki knez Mihael št. 26. Sedaj se je začelo zanj prosteje življenje in mogel je nadaljevati svoje izobraževanje. Naročil se je na „Slovenijo“, — „Novice“ in „Vedeža“ je že preje dobival — kupoval si knjige nemške in slovenske: tako je kmalu imel knjižnico blizu 400 zvezkov. Nabavil si je tudi glasovir ter učil gojence v petju, katero je bilo uvedeno v nauk po njegovem predlogu. Učil je gojence vojaških in

rodoljubnih pesmij; v nedeljo in praznik pa je orglal pri sv. maši, ko so gojenci peli.

Dné 25. prosinca l. 1851. so ga imenovali polkovnim kadetom, ko je prebíl predpisani kadetski izpit. Leto pozneje so ga premestili v vojaško vzgojevališče v Bergamo na Lombarškem, kjer je bil razredni učitelj v 4. razredu in dobival tudi boljšo plačo. L. 1855. pa so premestili vzgojevališče iz Bergama v Belluno, in ž njim Komela. Razaajala je takrat huda kolera in mnogo gojencev je umrlo zaradi nje. Komel sam je zbolel v gradu bellunskega škofa; pa njegova krepka narava, pomoč skrbnega zdravnika in posebno oskrbovanje človekoljubnega duhovnega pastirja ga je ohranilo v življenju.

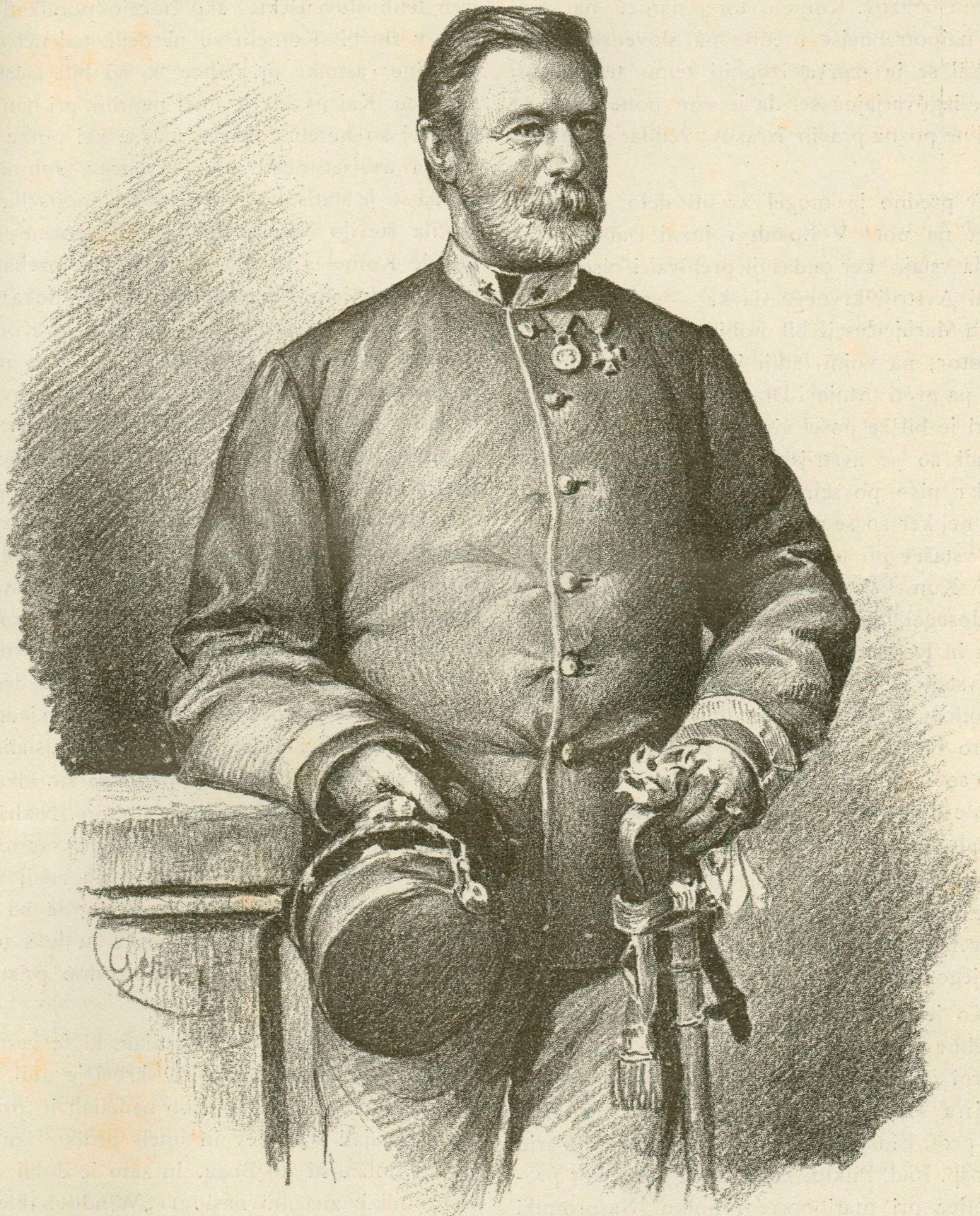
Dné 20. kimovca l. 1858. je bil Komel imenovan poročnikom II. razreda in premeščen v Olomuc k pešpolku Véliki knez Mihael ruski št. 26. Potoma je obiskal svoj rojstveni kraj Solkan. Jako se ga zveselé stariši in bratje s sestrami, ponudijo mu denarno pomoč, če je potrebuje. A Komel jih zahvali za to, češ da si je z učenjem po hišah v prostih urah prihranil 400 gld. med tem, ko so se drugi kratkočasili po kavarnah in krčmah.

Leta 1859. so se na Laškem zopet prikazovali vojni oblaki. Komel je moral v Videm, da vodi v Olomuc iz dopusta pozvane vojake in rezerviste. Po bitki pri Magenti, kjer je skupna laška in francoska vojska premagala avstrijsko, sklenil se je mir v Villafranki. Komel je prišel na Dunaj k prvemu bataljonu, kjer je ostal do leta 1863., ko je bil premeščen s celim polkom v Budejevice, prijazno mesto na južnem Češkem. Od todi so ga predstavili v trdnjavo Terezín (Theresienstadt) kot nadzornega častnika k tako zvani 4. kompaniji vojaškega reda. Služba ta je bila sitna, vendar je bil Andrej ž njo zadovoljen. Pa na sv. večer l. 1864. je bil imenovan nadporočnikom.

Leta 1865. se poroči z gospico Ido, jedino hčerjo dež. sodiškega svetnika Rössl-a v Dunajskem Novem mestu. A ni se dolgo veselil družbinske sreče. Prusi so napovedali vojsko l. 1866., ki je bila za Avstrijo jáko nesrečna. V Nikolsburgu se je sklenil mir in plačati nam je bilo treba 20 milijonov vojne odškodnine,

Lahom pa, četudi so bili popolnoma tepeni pri Custozi in Visu, — odstopiti Beneško. Za nekaj mesecev je bil Komel premeščen v Ustje na

Labi (Aussig) in od tod v Ostrogon (Gran) na Ogersko, kjer je prevzel poveljništvo 16. kompanije svojega polka.

Andrej Komel pl. Sočebčan. (Narisal Jos. Germ.)

Leta 1868. je zopet premenil bivališče; šel je v Celovec h koroškemu polku baron Marojčić št. 7. Dobil je med vojaki nad trideset odstotkov Slovencev, ki so se pa morali vežbati

le v nemškem jeziku. Komel jih začne učiti v materinem jeziku, da dobi sposobnih domačinov za potrebne šarže. Predniki so opazili ravnanje Komelovo in kmalu tudi odobraval zaradi

ugodnih uspehov. Vrhovni poveljnik baron Marojčič priporoči sam častnikom, naj po Komelovem vzgledu vežbajo vojake v materinščini. Seveda so se izgovarjali, da nima ta jezik potrebnih izrazov. Komelu torej naročé, naj preloži najpotrebnejše uredbe na slovenski jezik. Izkušal se je izprva izogniti temu težavnemu delu, izgovarjajoč se, da je sam ponemčen, da torej ne pozna pravih izrazov; vendar se je lotil dela.

A predno je mogel zvršiti delo, moral je zopet na pot. V Bokah v južni Dalmaciji je počila vstaja, ker ondašnji prebivalci niso hoteli dajati Avstriji krvnega davka — vojakov. Polk baron Marojčičev je bil mobilizovan in je odrinil v Kotor; na vojni ladiji je prišel v Rizan, čez goré pa proti trdnjavi Dragelju, da reši posadko, kateri je bil že pošel živež. To je tudi dosegel. Četudi so se avstrijske čete hrabro bojevale, vendar niso povsem premagale vstašev, zlasti zato ne, ker so se poveljniki dogovarjali z voditelji vstašev po tolmačih in ne v domačem jeziku. Komel je pomagal kot posredovalec in res dosegel, da so se županije Vranovič, Poberja in Kovači udale brez prelivanja krvi. Konec vstaji je naredil fcm. baron Rodić, kateri je ljudem v materinščini dopovedal, kako nemodro bi bilo ustavljati se postavni vladi; na to so se ljudje udali. Komel je dobil nalogo, da odvede dopustnike in rezerviste v Celovec, kjer je nadomestoval častnika dopolnilnega okraja.

Ko se je Komel bojeval v Bokah, zadela ga je bridka izguba: umrl mu je ljubi oče v rojstvenem kraju Solkanu. To je bil hud udarec za njegovo srce.

Ko je v Celovcu živel v miru, spisoval je potrebne učne knjige za slovenske vojake. V tiskarni družbe sv. Mohorja je izšel prvi zvezek: „Bojna služba“. Rokopis je dal v pregled pok. prof. Einspielerju, župniku Matiji Majarju in gosp. Rad. Puklu, ki je služil tačas kot prostovoljec pri mariborskem polku. Nasprotniki so pač porogljivo zabavljali, češ da ta jezik ni potreben pri polku Marojčičevem. Toda višja gospôda je blagohotno vsprejela to delce, in nadvojvoda Albreht pa c. kr. državni vojni minister, baron Kuhn, sta pismeno pohvalila Komela. To mu je dalo srčnost in veselje, da je

pripravil kmalu drugi natisek te knjige. Izdal je državni vojni minister tudi ukaz, naj se vsi častniki celovškega polka, kjer je več nego dvajset odstotkov slovenskih vojakov, naučé v treh letih slovenščine, ako hočejo pomikati se više v službi. Komelu so naročili, naj uči slovenščine častnike in kadete, ki so bili tačas v Celovcu. Kaj pa, da je imel neprilik pri nauku. Najprej so hoteli dokazati, da se pri polku ne nahaja dvajset odstotkov Slovencev, sumničili so, da se je statistika o tem nalašč popačila in skrčila število Nemcev v prid Slovencem, da občuje Komel s politično nevarnimi osebami, n. pr. Andrejem Einspielerjem itd. A dokazalo se je, da je vse laž in obrekovanje, in Komel je dobil zadoščenje. Dogodilo se je, da je neki poveljnik, ki je imel nadzirati učenje, rekel očitno: „Treba bi bilo poprej pozvedeti, ali je sposoben slovenski jezik za nauk gospodov častnikov.“ Na to pa mu je odgovoril nadporočnik Komel: „Tukaj nismo za to, da bi pozvedovali, ali je jezik slovenski za nauk sposoben ali ne; to stvar naj odločijo drugi. Naša sveta dolžnost pa je, da natančno in vestno izpolnujemo višja povelja, pa se tudi, kolikor moremo, hitro naučimo slovenščine, ki je drugi polkovni jezik.“ Slovenski vojaki-dijaki in jednoletni prostovoljci so ga zato resnično čislali.

L. 1872. je bil Komel imenovan stotnikom II. razreda ter poveljnikom 16. stotnije. Nadziral je podčastniške izobraževalne šole in vse one vojake rezervne komande, kateri niso znali niti čitati, niti pisati. Prizadeval se je, da so se učili na podlagi materinega jezika in je s tem dosegel dober uspeh, kar so pohvalno priznavali tudi predniki.

Ker je bil sam dober kristijan, ki je vestno opravljal krščanske dolžnosti, skrbel je tudi, da so vojaki njegove stotnije ob nedeljah in praznikih zahajali v cerkev in imeli priliko izpolnjevati dolžnosti do Boga. In zato je dobil pri nasprotnikih značilni naslov: „Windisch-klerikaler Hauptmann“. Jako nespametno in nesrečno je dandanes ravnanje onih, ki takoj zaničujejo in celó zmerjajo one, ki hočejo izpolnjevati krščanske dolžnosti.

Štiri leta potem je postal stotnik I. razreda in bil premeščen kot poveljnik osme kompanije

v Inomost. Udeležil se je ondi vadbenega poto-
vanja ob bavarski meji, in povrnivšega je iz-
volil častniški zbor udom častnega sveta, kateri
je razsojal častniške stvari za Tirolsko in Pred-
arelsko. Z Najvišjim sklepom z dné 30. vino-
toka leta 1879. je podelil svetli cesar Komelu
plemstvo in s tem častno besedo „plemeniti“
z naslovom, ki si ga je sam izbral, „Soče-
bčan“, zaradi tega, ker je že l. 1848. kot iz-
prašan učiteljski pripravnik branil bregove reke
Soče blizu Plavij proti laški vojski.

Pri nekem jahanju je padel raz konja; zaradi
tega je začel bolehati na živcih. Dobil je dopust
in se nekaj časa zdravil v Radegundu pri Gradcu.
Kmalu je ozdravel in prevzel poveljništvo dvaj-
sete stotnije v Celovcu. Že l. 1883. pa je bil
zopet premeščen k moravskemu polku Nadvoj-
voda Karol št. 3. v Kromeriž, kjer je bil jako zado-
voljen in se naučil do dobra tudi češkega jezika.
V obče mu je znanje jezikov koristilo prav
mnogo in sicer — slovanskih jezikov. Iz tega
spoznajo lahko naši vojaki, da si s slovanskimi
jeziki odpirajo vrata do višjih stopinj in boljših
služb. Leto pozneje so ga postavili za etap-
nega poveljnika železniške postaje v Olomucu.
Leta 1883. in 1884. se je udeležil velikih vo-
jaških vaj, in Njegovo Veličanstvo ga je milostno
pohvalilo za dobro vodstvo čete. Ko je meseca
malega srpana l. 1885. odhajal iz Kromeriža,
napravili so mu častniki pešpolka Nadvojvoda
Karol, lovstva in domobranstva, sijajen banket;
v znamenje ljubezni in spoštovanja, katero si
je bil pridobil pri vseh, dvignili so ga na rame
ter nosili po dvorani. Pri odhodu so ga spre-
mili vsi garnizijski častniki na kolodvor, kjer
so se najsrčnejše poslovili od njega in družine.

Če vračunamo vojna leta, služboval je naš
Komel nad štirideset let zmerom delaven, zme-
rom poln življenja. Zato je prosil, da bi ga
umirovili. Njegovo Veličanstvo svetli cesar mu
je podelil povodom umirovljenja meseca sušca
l. 1886. značaj majorja ad honores (t. j. čast-
nega majorja). Sklenil je, da preživi svoja mirna
leta v Gradcu; tu se je nastanil s soprogo in
hčerjo.

Kakor je bil udan svojemu stanu, udan
svojemu cesarju, tako je ljubil tudi svojo slo-
vensko domovino in njen jezik; za domovino

je delal tudi v pokoju še do konca življenja.
Kakor čebela marljiv je od l. 1872. skoro leto
na leto svojim sobojnikom v prid in v čast
slovenskemu narodu priobčeval knjige, katere
so sploh pripoznavali kot jako rabne in dobre.
Navedemo jih na kratko tu-le:

1. *Poljna služba, raztreseno vojevanje.*
2. *Bojna služba.*
3. *Priloga k bojni službi.*
4. *Službovnik za c. kr. vojništvo.* I. del.
5. *Službovnik za c. kr. vojništvo.* II. del.
6. *Službovnik, slovensko-nemško.* II. del.
7. *Službovnik.* III. del.
8. *Garnizionska in stražna služba.*
9. *Slovnica vojaška.* I. knjiga.
10. *Slovnica vojaška.* II. knjiga.
11. *Nova puška, slov.-nemško.*
12. *Werndlova puška.*
13. *Pouk o zemljišči.* I. izdaja.
14. *Pouk o zemljišči.* II. izdaja.
15. *Osnova vojstva.*
16. *Službeni reglement.*

S temi knjigami je polajšal učenje slovenskim
vojakom. Pošiljal jih je po širnem Slovenskem,
da se razpečajo na korist dobri stvari. Žal, da
je le malo hvale prejel za to. Veliko so ga
stale duševno in gmotno, a — obležalo jih je
mnogo neprodanih in tudi za odposlane ni
dobil vsega plačila.¹⁾

Komel je služil skoro po vseh kronovinah
in deloval sedaj kot četni častnik, sedaj v po-
sebnih vojaških zavodih kot učitelj, nadzorni
častnik v vseh šaržah od prostaka navzgor, a
predstojniki so bili vedno ž njim zadovoljni.
In podložniki? Tudi teh ljubezen in spošto-
vanje si je znal pridobiti, ker je imel zanje
vedno čuteče srce ter jih vspodbujal h kre-
posti, pomagal jim, da so se pridno učili in
omikovali. Seveda je imel tudi nasprotnike —
kdo jih neki nima? Zlasti oni so mu bili nepri-
jazni, katerim tiči že v srcu srd in nevolja do
vsega, kar je slovenskega in — krščanskega. A
strašil se jih ni, in zaradi njih ni popustil svoje
krščanske in narodne zavesti. Naslove pismom
je vselej narejal v slovenskem jeziku, rabil je
— kadar je le mogel — slovensko-nemške

¹⁾ Morebiti se bodo sedaj dotičniki spomnili svo-
jega dolga in ga vrnili njegovi soprogi-vdovi v Gradcu.

poštne tiskovine. Ker so nekateri poštni uradniki v Celovcu ob sprejemu delali ovire, pritožil se je pri poštnem upraviteljstvu, pri poštnem ravnateljstvu v Gradcu, da, celó pri trgovinskem ministerstvu, in dobil je dovoljnega zadostila in pravice svoji narodnosti. Tudi na potovanju po Slovenskem je na postajah govoril milo materinščino, zato so ga napadali židovski časniki. A ostal je zvest!

Vestno je opravljal svoje krščanske dolžnosti in sam — kakor smo slišali — nagibal pa navajal k temu tudi svoje podložnike. Lep dokaz nabožnega mišljenja je, da je podaril cerkvi Matere Božje na Sveti gori pri Gorici ubrane zvončke pri božji službi s svojim vezanim imenom. Še dandanes se rabijo v tej cerkvi pri velikem oltarju. Kot rojen bližnji sosed te božje poti je rad prihajal v to slavno Mari-

jino svetišče, pa tukaj vselej molil prav vspodbudno in se védel ponižno.¹⁾ Vdeleževal se je vseh dobrodelnih naprav in podpiral kot ud mnogo slovenskih družb. Družbi sv. Mohorja je bil dosmrten ud.

Andrej Komel pl. Sočebčan je umrl dne 12. listopada l. 1892. v Gradcu za rakom na jetrih, star 64 let. Ostal je bistrega duha in uma do zadnjega trenutka, umrl kot veren katoličan, in 14. listopada so ga pokopali z vojaško svečanostjo, v spremstvu obilo rodoljubov, zapustivšega v mnogih, mnogih srcih hvaležen spomin, na pokopališču sv. Petra v Gradcu. V miru počivaj, blagi avstrijski in slovenski vojak! Tvoji vzgledi pa naj vnemajo rojake, da hodijo po Tvojih stopinjah!

¹⁾ Prim. „Slovenec“ štev. 270., l. 1892. Listek.

Sotrudnikom „Dom in Svet“-a.

Pozdravljeni, bratje po krvi,
Sorodni po duhu, po deli,
Ki delate zdaj in ki prvi
Za list ste se živo razvneli!
Pozdravljam te, list plemeniti, razvnet,
Ki kažeš nam dom in odpiraš nam svet!

Vesolja zažiga občutek
Slovenskega lista mi knjiga;
V molitvi rojeni osnutek
Do zgradbe velike se dviga,
Gospod podeli naj mu rast in oblast,
Saj Njemu se dviga in domu na čast!

„Napredek“ — slobodna beseda
Odmeva naj v šumnem prepiru!
Umetnost lepa in veda
Živita naj v zlogi in miru!
Kot zvezdi obzorja sijajta na boj,
Sovražnikov hudih odganjajta roj!

Nikdar do svetišča modrice
Vihar se strastij ne pririni,
Napuha, zavisti, krivice —
Nje pravi bojé se naj sini!
Ljubezen jih vodi in geslo veljaj:
Ne sodi, da sojen ne bodeš kedaj!

Zasije nam lepša bodočnost,
Napočita pokoj in zloga,
Saj pridnost, ljubezen, odločnost
Sotrudnikov spremlja vsakoga.
Zatorej pozdravljam sotrudnikov krog:
Za vzvišeno delo nagradi vas Bog!

Anton Medved.

Silvestrova noč.

Po hribih se in dolih bliska sren,
Na nebu lunin zrè pogled meglen,
Po oknih mraz čarobno rože spleta,
Obhaja človek noč poslednjo leta.

To hipi so svečani. — Živo duh
Odpira in zapira vid in sluh;
Zavesa se noči pred njim odgrne,
Na sliko s čudom se okó obrne.

Na stolu vzvišenem — čegav obraz?
O tvoj, vladar stoletij, sivi čas!
Kakó mu plameni oko globoko,
Zakliče in mogočno dvigne roko.

Device tri se zgrnejo pred njim.
,Govôri, kralj!‘ „Slušajte, kaj velim!
Odkar živi in vlada moje lice,
Povsodi zveste meni ste družice.

Nagiblje h koncu trudnemu se vek,
Zapoje skoro z line zvonov jek;
Povejte torej pred menoj, gospodom,
Kaj ste storile med človeškim rodom!“

Pokloni prva se pred njim tedaj;
V očeh leskeče môten ji sijaj,
Na bok opira se ji roka leva,
Prezirnost usta blede jej osmeva.

,V početek sem prodrila vseh stvarij,
V osrčje zemlje, solnca, lune sij;
Življenja moč se vpenja v vednem boji,
Razum v najvišjem sveti se razvoji.

Osnula sem naukov milijon,
Napredna in slobodna tesnih spon.
Trudila sem se sama, sebi sami
Vsigdar največ zaupala med nami.

Kar iz navdihov tajnih se rodi,
Ostani v srci, to resnica ni;
In česar moja duša ni umela,
Da ni resnično, svetu sem velela.

Zato me teši zadnji leta dan,
Trudila sem se mnogo — ne zaman.
Devica druga se ozrè na kralja,
Odeva cvetno-pisana jo halja.

Po vratu padajo ji kite las,
Ohlapno krilo ji objema pas,
Razkošna lica nje lepota krije,
Okó ji palno, ljubohlepno sije.

,Naslajala srcé sem in duhá,
Poslanka jaz iz višjega svetá.
Kar lepega v prirodi sem uzrla,
V mamljivem blesku sem očem odstrla.

Zemljanom je moj genij posvečen,
In vendar sama sebi sem namen.
V sedanjost naj, v preteklost davno gledam,
Izvora svojega se ne zavedam.

Različen mi prisojajo poklic
Glasovi krepki mojih dveh družic.
Veléva prva mi: „Resnico kaži!“
Velewa druga: „Srca dvigaj, blaži!“

Poslednja stopi pred kraljevi stol,
Na čelu se pozna ji skrivna bol.
Pokriva jo kot zarja svetlo krilo,
Na kralja se ozrè bolestno — nilo.

In vendar nosijo nadzemski mir
Oči, pogledov najčistejših vir.
Na licih se ji zložno menja, čita
Zavest odločna, skromnost plemenita.

,Ko je posinil z neba prvi zor,
Jaz videla, o kralj, sem tvoj izvor.
In ko je prva duša zadrhtela,
S plamenom žarnim sem jo jaz razvnela.

Kraljestvo dolgih vekov, sinjih dalj
Kot meni — dal je tebi večni kralj.
Kar ti objemaš, stvorjeno je bilo,
Kar jaz, nikdar se v tebi ni rodilo.

Z močjo vrojeno vekomaj za Njim,
Ki bitja je ustvaril vsa, dehtim,
Vsa srca vodim po stezah kreposti
K izvoru, koncu src in vse blagosti.

A ker je zemlja dol solzá in tog,
V človeku iskro je zanetil Bog,
In rahlo mu srcé je v prsi vsadil,
Da tudi sam resnico bi si gradil.

Bajalna pesem zvêni mu na sluh,
Po vzorih lepih mu hrepêni duh,
In česar svet ne daje mu telesni,
To v višji luči čaraj svet nebesni.

Družici dve podal mi je v pomoč,
Da bi razganjali obup in noč.
Če tudi slušno sta obleko slekli,
Gospá sem jaz, a oni moji dekli.

Ne gane ju slovesni moj ukaz,
Podirata skrivaj, kar zidam jaz.
Izvor, oholo svoj namen tajita,
Ki v večnem stvarniku se jasno svita.

Zató krepostij pada svétli grad,
Zató obup izliva v srca jad,
In še trpela družba bo brez boga,
Dokler med nami ne napoči zloga.“

Na stolu vzvišenem se strese čas,
 Temà skrbij mu leže na obraz;
 Na rame vrže osivele kodre,
 Devicam tihim dé besede modre:

„Človeški bode zarod prerojen,
 Vtopite v mojih se besed pomen!
 Sloboden je le Bog v brezkončnem carstvu,
 Sloboden, kdor živi v njegovem varstvu.“

* * *

Meglò in noč predrl je žarek čist,
 Posvetil mi na knjige stare list.
 Naslova sem besede bral čveterere:
 Umetalnost in veda v svitu vere.

Anton Medved.

V božični nôči.

„Slava Bogu na višavah,
 Mir na zêmlji ljudém!“
 Blažena noč božična,
 Spet te uživat grém.

Tiho, svečano na zemljo
 Sije zvezdá milijon;
 Milo zapoje v cerkvi
 Selski polnočni zvon.

„Sin? Imela ga nisem.
 Toda, kaj se mi zdi?
 Davno že v hladni zemlji
 Tvoja mati leži.

Dvajset je let minilo —
 Z doma sem hítel — kam?
 Sreče iskat in kruha,
 Kaj bi me bilo sram!

Kake spomine vzbuja?
 „Ure mladostne, na vas,
 Ko sem v čistem veselju
 Sveti obhajal čas.

Urno híti na grôbe!
 Blizu cerkvenih vrat
 Siva mati je tvoja
 Legla na veke spat.

Staro sem mater zapustil,
 Grôbni očetov pomnik,
 Blôdil po svetu in zabil
 Starišev ljubljenih slik.

Kočo že gledam pred sabo,
 V sobi še luč lesketá.
 Ali po tolikih letih
 Mati me pač spozná?“

Zabila ni te do smrti.
 Zabil le ti si njé;
 Vse ti je odpustilo
 Matere blago srcé.“

* * *

Zabil, a ne za vedno,
 Vračam nocoj se domov
 Mater pozdravit jokaje,
 Znance in rôdni krov.

Starka pri medli sveči
 Bere iz bukev nocoj.
 „Tukaj imaš me, mati,
 Sin se povrnil je tvoj!“

Pesem iz cerkve posluša
 Ptujec na grobu nem:
 „Slava Bogu na višavah,
 Mir na zemlji ljudem!“

Anton Medved.

„O vanitas!“

Ko meni bi vzrastle peroti,
 Ljudem ne ostal bi na poti,
 Na kvišku bi vzletel ko misel
 In v sinjih višavah obvisel.

In gledal bi mnoge zarode
 V oblasti le jedne usode,
 Ki razne si tvorijo dobe,
 Iz zibel potujejo v grobe.

In gledal iz sinje višave
 Goré bi, doline, planjave
 In cvetje suhó in zelenje
 In šumno človeško življenje.

Za njimi na kolu bežeča
 Vrti se pozemeljska sreča,
 Zdaj onega grli, zdaj téga,
 In moti zemljane in bega.

Na veke v višavah bi visel,
 Le v jedno zatopil se misel,
 In misli pošiljal bi jeke:
 „O vanitas!“¹⁾ svetu na veke.

¹⁾ T. j. „O puhlost!“

Anton Medved.

Sveti Trije Kralji. (Naslikal Jurij Šubic.)

Gospa s pristave.

(Zgodovinski roman. — Spisal I. Kraljev.)

I. Dika Lombardije.

talija, kako lepa si, prostrana naša domovina! Kamorkoli se ozre oko, odpiraš mu nova čuda. Starodavni Rim, kristijanom sveto mesto, kako častitljivo je! In Napolj z okolico, mar ni to krasna dežela? Zares ne govore brez vzroka: Če si videl Napolj, lahko umreš. Kaj šele Venecija, pomorska kraljica, ki vladaš na morju in na suhi zemlji! Da, res, vsa Italija je lepa in slavna: a vendar ljubim nad vse drugo tebe, rajska moja Lombardija, in tebe, ponosni moj Milan, dika Lombardije.“ — Tako je sanjaril sam s seboj pesnik Antonio Loschi¹⁾, ljubljeneec Milancev in pridvorni govornik Barnabe Viscontija, gospoda milanskega in cesarskega namestnika cele Lombardije. Bilo je pomladi l. 1354. Izprehajal se je v večernem hladu med mladimi brajdami in novim cvetjem ob mestnem ozidju. V roki je držal „Rime“ pesnika Petrarke, ponavljal vrste in zopet modroval:

„Ponosen si res, naš Milan, glavno mesto lombarško, ponosen na svojo slavno zgodovino.

V zlatih črkah so tam zapisana slavna dela naših dedov. Prestolnica si bila kraljev, železna krona je še danes tvoj zaklad. Toda tvoji kronani kralji niso bili vselej tvoji prijatelji, ker so bili ptujci in zavidni tvoji sreči in tvoji slobodi. A Milan, ti nisi nikdar zatajil svoje narodnosti, in kakor si bil nekdanj prvoboritelj za krst častni, tako si sedaj za zlato slobodo.“ V pesniku so plavali po dušnem obzorju spomini iz milanske preteklosti; gledal je vesele in žalostne podobe, a vse so mu bile vzvišene. „Bili so hudi dnevi, ko je Friderik, Rdečebradec, podrl tvoje ozidje in pogazil tvoje hiše v prah: tvojega poguma pa ni mogel zatreti. Pri Legnanu so že stali Milanci na čelu italijanskih mest v boju za slobodo, in klanjala se jim je cesarska moč. Ono leto je zate častno leto, ker pripoznana je bila tebi sloboda, brez državnih davščin. Sloboden si bil do danes in sloboden ostani vedno!“ Pesnik nekoliko preneha, potem povzame iznova: „Bodeš-li tudi mogel braniti slobodo nasproti vsem sovragom? Čutim, da prihajajo težave od zunaj na te, in vidim, da tukaj gospod Barnaba Visconti ni brez skrbi za bodočnost tvojo. A proč s strahom! Zmagovit si bil doslej in tudi odsihdob ne zapusti sreča tvojega orožja. K starim zmagam priboriš še novih, in tako ne

ohraniš samo slobode, marveč povzdigneš še svojo moč in veljavo. Saj so pa tudi sposobni tvoji otroci, da segajo po najvišjih smotrih. O, vrli vitezi so med tvojim plemstvom in modri možje med tvojim starejšinstvom. Glavar tvoj, gospod Barnaba, pa ima oboje: viteško moč in državniško modrost. Da, moj Milan, ti si namenjen še za kaj boljšega, kakor si sedaj. Ako ne poide Milancem navdušenje in požrtvovalnost, ni se bati zate, moj Milan. To pa bodi moja skrb, da zanetim in upiham v vseh srcih plamen ljubezni do domovine.“

Pesnik je prenehal in zamišljen gledal na visoko, sivo mestno obzidje in na široke in globoke jarke, kateri so oklepali mesto. Vse to je bilo videti močno, nepremagljivo. Zadovoljen se je zibal pesnik v svoji domišljiji, pa se obrnil proti mestnim vratom. Od daleč mu je udarjal na uho šum in hrum vojaškega tabora; cesta, ki je vezala mesto z obširnimi predmestjem, „Campi santi“ imenovanim, bila je vsa živa vóz in ljudij. Meščani so hodili ven gledat in pozdravljat vojaške čete, katere

¹⁾ Izgovori: Lóski. Druga imena, tu navedena, izgovarjaj: Visconti = Viskonti; Legnano = Lenjano, Brescia = Brešja; Sforza = Sforca; Monza = Monca; Giacomo = Džakomo.

so dan na dan dohajale sem od vseh strani obširne Lombardije. Vmes so hiteli vojaki v mesto in nazaj v tabor po raznih opravkih. Nekateri so nosili orožja in streliva, drugi so vozili živež za ljudi in krmo za konje. Pesnik naš je opazoval to raznolično in živo gibanje in si že slikal v duhu nove zmage in nove pridobitve za ljubljeno Lombardijo. Iz tega zamaknjenja ga vzdrami stražnik z dolgo helebardo, ki je imela na zgornji strani nasajeno veliko sekiro, znamenje stražniškega posla. Stražnik je meril v dolgo haljo oblečenega pesnika od nog do glave, kar je kazalo, da ga ne pozna ali mu prav ne zaupa. To vedenje se je zdelo Loschiju razžaljivo, in že je hotel odločno izraziti svojo nevoljo, ko bi ne bil tega opravka prevzel neki vojak-pešec, milanski domačin, ki je z vojaško odločnostjo pokaral čuvaja zaradi nevljudnosti, češ, zakaj ne pozna tako slavnega pesnika in ljubljenca Milancev. Ko je vojak odšel in je naš pesnik počasno korakal po mestni cesti, doide ga krepek pozdrav mladega konjiškega častnika, kateri je prijahal na čilem arabcu iz tabora in hitel proti trgu. Antonio se ozre in vesel odzdravi:

„Pozdravljen, Ambrosio! Kaj je novega v taboru?“

„Mnogo, prav mnogo, dragi Antonio. Dan na dan prihajajo novi oddelki, in lepo število nas je že skupaj.“

„Ali je starih naših znancev že došel kdo?“

„Vsi so tukaj, ni eden ni izostal. Prišel je Gaspere Tinela, in pravi, da hoče vkljub svoji obilnosti sukati meč. Tudi Baldassare iz Monze je prijahal, fino zlikan in nališpan kakor vedno.“

„Slišal sem o teh gospodih, pa videti ju še nisem imel sreče. Namenjen sem bil sedaj proti taboru, pa je za danes že prepozno. Je-li kdo prišel na novo danes?“

„Danes je prišel kastelan Bernardo iz Brescie s svojimi vitezi brez madeža, moj stari prijatelj. Jako sem vesel.“

„I meni je ljub, nadejam se, da se vidimo kmalu pri namestniku.“

„O gotovo, prav sedaj sem namenjen v grad, da mu sporočim novice iz tabora. Ne dvomim, da povabi gospoda kastelana na obed.“

„Torej na svidenje pri namestniku, zdrav!“

Častnik odjaše naprej, pustivši za seboj navdušenega pesnika.

Oko mladega vojaka se je semtertje uprlo na okno te ali one palače. Ali ga je zanimala njihova lepota, ali se je včasih nasmehnil radovednosti ljudi, ki so uro za uro gledali na ulice, ali je njegovo oko koga iskalo, kdo to neki vé!

Ko dospe na trg sv. Ambroža, zavije jo pred palačo Viscontijev, stanovanje gospoda Barnabe,

poglavarja milanskega in namestnika lombarškega. Častnik takoj razjaha, vrže vajeti slugi in stopi skozi mogočni, lepi portal v prostorno krasno vežo namestniške palače. Tudi tukaj so mu razne straže izkazovale zapovedane časti, on pa je brezskrbno korakal po širokih marmornih stopnicah v prvo nadstropje do sprejemnih sob namestnikovih. Po hodnikih so tiho begali semtertje pisano oblečeni sluge, in ob vratih so stali razni varihi telesne straže namestnikove. Častnik pristopi k jednemu, šepne mu tiho nekaj, in stražnik odpre duri v čakalnico, lepo opravljeno dvorano z mnogimi stoli in naslonjači, velikimi ogledali po stenah in svežim cvetjem na mizah. Ko odloži plašč in ogladi brke, ogleda se zadovoljno v zrcalu ter se približa kamorniku, da ga naznani namestniku. Za malo trenutkov izgine ta za težkimi zastori in kmalu se zopet prikaže z globokim poklonom, vabeč častnika, da vstopi h gospodu.

Moško vojaško, s čelado v roki, stopa skozi prvo dvorano proti drugi, kjer mu že pride namestnik naproti in ga prijazno povabi z roko v drugo sprejemno sobo za seboj. Namestnik obstoji pred marmorno mizo z raznimi zvezki obloženo in se ozre v častnika z malim poklonom, v znamenje, da čaka njegovega sporočila. Vojaško stoječ podá naš prišlec namestniku dnevno poročilo v imenu poveljnika taborskega:

„Presvetli gospod namestnik! Ambrosio vitez Sforza, polkovnik lahkih konjikov in generalni pobočnik vojske Vaše Svetlosti, naznanja pokorno, da šteje vojska danes 4000 mož pešcev domačega nabora, 200 lahkih lombarških konjikov, 500 težkih oklepnikov, 1500 fevdnih sulicarjev in strelcev.“

„Dobro tako. So-li sedaj zbrani vsi, katerim je dolžnost priti?“

„Vsi iz Milana in Lombardije so pri svojih zastavah, gospod.“

„Kakovega duha so vojaki v taboru?“

„Nič hudega jim ni; vse je veselo in dobre volje. Visoka mezda jim daje priliko veseliti se, in meščani sami mnogo pripomorejo, ker jih radi obiskujejo in rajajo ž njimi.“

„Prav tako. Kakšno mnenje je v častniškem zboru o letošnji vojski?“

„Med častniki je to prepričanje, gospod, da niti toliko vojske ne bi bilo treba zbirati, ako ne gré za drugo, kakor da se ohrani mir v novo posedenih krajih in k večjemu nekaterim vročekrvnežem pohladé uporniške želje.“

„To je tudi moje prepričanje. Če pa pomislim, da utegnejo uporniki dobivati tudi od zunaj podpore, menim, da ne bode škodovalo, če postopamo odločneje.“

„Vsekako je res, gospod, in tudi prej končamo to delo, ako nas bode obilo.“

„Bodite torej pripravljeni, v kratkem odri-
nete na mejo. Cesar še nedostaje, to preskrbite
v opravo vojske, da ne bomo ničesar pogre-
šali v potrebi. Kdo je prišel danes še v tabor?“

„Danes je prišel vitez Bernardo, kastelan iz
Brescie s svojimi oklepniki.“

„Povejte mu, da ga pričakujem jutri k poro-
čilu!“

„Storim, gospod.“

„Da se vidiva jutri pri obedu!“

Polkovnik se prikloni in odide. V čakalnici
vzame plašč, ogrne se, stopi bliže k oknu in,
zapenjajoč razne gumbe, gleda doli na vrt. Lep
prizor je videl tam. V senci rožnega grma je
sedela na naslonjaču gospa plemenite postave,
poleg nje dve mali deklici, kateri sta tekali od
matere do bližnje ograje okrog prijetnega rib-
njaka; tu sta dva ljubka dečka vozila v lahkem
čolnu deklico, mlado in krasno kakor povodna
vila. Bila je to družina gospoda Barnabe Vis-
contija, in dekle v ladijci njegova prvorojenka,
knežna Virida.

Našemu polkovniku se zjasni obraz, ko za-
gleda ta ljubomični prizor, vendar kmalu pre-
maga svojo radovednost, ker ni maral biti ne-
olikan in ker ga je klicala vojaška služba drugam.
Urno se obrne in odide na trg, zavihti se na
konja in odjaha v tabor pred mestom.

II. Državne skrbi.

Po odhodu generalnega pribočnika je hodil
namestnik nekaj časa nemiren gori in doli, pri-
jemal se za čelo in resno premišljeval. Večkrat
je obstal pri svoji mizi, odpiral predale, jemal
v roko razne listine in zopet pokladal nazaj.
Slednjič vzame v roko mal pergament, stisne
ga nekam ježno med prsti, potem pa sede v
naslonjač in gleda v listino. Čita, poneha in
zopet čita; videlo se mu je, da ga draži vsebina
te listine. Obraz mu je bil žareč, hitreje je sopel,
tudi zaškrtal je vmes z zobmi. Kar vrže list
na mizo in pravi:

„Kako sem nespameten, da se jezim nad to
sumnjo! Prezirati hočem legata in njegovo pismo.
Niti vreden ni, da mu odgovarjam. Moja volja
je sicer bila, da mu odgovorim, kakor mu gre
za tako predrznost. Toda sedaj sem izprevidel,
da mi je kancelar svetoval prav, češ, naj se
delam, kakor da bi ne bil prejel ničesar. Pre-
drzno je, kar terja od mene: „Prvič naj izročim
Bologno in Ancono in, kar še zraven spada, v
roke kardinalu-legatu“. Ha! Jaz kardinalu-legatu
nisem ničesar vzel in ničesar ne vrnem. Ako
pa hoče kaj imeti od mene, naj pride in si
vzame!“

„Drugič naj imenujem svoje pooblaščenice,
kateri morajo v tem mesecu priti v glavni stan

kardinala-legata, da se tam dogovoré o načinu
izročevanja in o odškodnini.“ Kako je to mo-
gočno povedano, kakor da bi si Barnaba Vis-
conti dal od kogarkoli kaj zapovedovati, in zraven
kako zvito, „da se dogovoré o odškodnini.“ Kdo
pa naj plača odškodnino, mar zopet jaz? Ni
slabo: izročiti pridobljene pokrajine in po vrhu
še plačati odškodnino! A — čakali boste dolgo
moje odškodnine, to vam zatrjujem. In konec,
ta je čez vse: „Ako bi pa gospod namestnik
nikakor ne hotel pristati na te zahteve, potem
naj vé, da zadeva tudi njega cerkvena kazni,
katero je sv. oče izrekel zoper vse one, kateri
imajo kose cerkvene države v oblasti in se
trdovratno branijo, vrniti jih pravično.“ To je
pretenje, pa Barnaba ni plašljivec, in sedaj še
celó ne sprejme teh zahtev. Kaj more meni
cerkvena kazni? Ne le, da je krivična, ker jaz
nisem nikdar vojeval zoper papeža ali cerkvene
čete, tudi brez moči je: koga pa hočejo po-
slati nad-me? Mar li cesarja? Ha, ha! Ta bode
dobro premislil, predno sprejme tako častno
nalogo „križarske vojske“ zoper svojega namest-
nika.“

Popolno prepričan o tej stvari pa namestnik
vendar le ni bil, zato je tako govoril bolj za
pogum, nego v pojasnilo. Zato je naposled
pristavil:

„Vendar bi rajši videl, da bi se razšlo brez
takih skrajnih sredstev.“

Barnaba potegne z roko čez čelo in se
obrne k peščeni uri, kakor bi pričakoval nekoga.
Spravi zmečkani pergament nazaj v predal in
ga skrbno zapre.

Kar vstopi tiho kamornik in naznani go-
spoda Ariga, namestniškega kancelarja.

„Naj pride“, zareži namestnik.

Kmalu se odpró vrata in v dvorano pride
kancelar Arigo. Suh, tenek mož je, srednje po-
stave, umnega obraza, a iz očíj mu sije nekaj,
kar ne vzbuja zaupanja vanj. Morda je mož
zvit in prekanjen; plemenita duša pač ne biva
v njem. Oblečen je v preprosto črno obleko,
za vratom bel ovratnik, na glavi žametast baret,
in drag pas okolu ledja. Malo se prikloni na-
mestniku, potem pa sede na prostor, menda
zanj pripravljen pri mizi, ne meneč se, kaj
poreče namestnik. Morda je bila med njima
že taka navada, ali pa še druga ožja vez.

Namestnik gleda srpo na kancelarja in na
liste, katere je bil prinesel s seboj in vpraša trdo:

„Kaj imate?“

„Imam raznega blaga, dobrega in slabega.“

„Ne blebetajte mi neumnostij, povejte, kaj
je!“

„Tu so najprej poročila iz Rima in iz glav-
nega stana gospoda Albornoza.“

„Vrag ga vzemi! Kaj imajo tam?“

„Tam se počasi pripravljajo na vojsko. Sklicali so vkupe nekaj čez dva tisoč vojakov pešcev in imajo poleg teh še okrog petsto konjnikov.“

„Kaj hočejo s temi?“

„S temi vojaki hočejo iti v boj.“

„Bedasto, to ve vsakdo; pa zoper koga?“

„Zoper koga? O tem ni ničesar v poročilu. Mislimo si pa že lahko, da gré zoper nas.“

„Že dobro, naprej!“

„Ni še konec tega poročila. Naši ‚romarji‘ so bili silno pobožni, obiskali so vsako mesto, kjer je bilo slišati o vojakihi.“

„Čemu to?“

„To pa zato, da so zvedeli mišljenje in upe bojnih čet.“

„Ali so mar slišali kaj pametnega?“

„Pametno vsigdar, ako se porabi dobro.“

„No, dejte, razložite svoje skrivnosti!“

„Naši romarji so slišali govorico med vojaki, da sam cesar pride z vojsko.“

„Ta je že jako zanimiva; imate-li še več takih novic?“

„Ako nečete, gospod namestnik, slišati takih podrobnih poročil, pa preidem na drugo. Tukaj je pismo grofa savojskega, vašega svaka.“

„Kaj hoče imeti zopet?“

„Prosi lepo vojaške pomoči zoper mnogoštevilne, predrzne roparje, katerih je neki vse polno ob njegovih mejah in kateri nadlegujejo njegove ljudi.“

„Pomaga naj si sam, saj ima čas in denar; naj si zbere vojsko in jih pobije! Ako se mu pa zdi škoda denarja, ondi mu pa tudi mi ne moremo pomagati. Naprej! Povejte kaj drugega.“

„Imam poročilo iz Benetek od našega upravnika, samo, če ima gospod namestnik še toliko potrpljenja, da more poslušati.“

„Premagovati se hočem, le berite.“

„Naš upravnik nam torej piše iz Benetek, da je bilo tam sklenjeno pred kratkim v tajni seji senatovi, da se postavi na noge tisoč mož strelcev in čelad s potrebnimi ladijami kot zavezna vojska papežu. V sklepu sicer ni bilo izrečeno, komu velja ta zveza, a javno mnenje kaže na Viscontija.“

„To ni težko verjeti; Benečani še niso preboleli zadnje izgube na Padu in sedaj iščejo maščevanja. Želim, da se opekó.“

„Dalje pripoveduje poročilo, da so še drugi v tej sveti zvezi. Imenujejo zopet cesarja in gospoda Padovanskega.“

Barnaba je jezno zavil obraz in v očeh mu je zabliskalo, vendar pa izpregovori še dosti mirno:

„O cesarju sem vam povedal, kaj mislim, Padovanca pa poznam, on je moj zakleti so-

vražnik in pripravljen vsigdar zavezati se z vsakaterim sovražnikom zoper mene. Pa le počakaj! Njegova srčna želja, da bi me ponižal ali celó ugonobil, ne izpolni se mu še ta pot.“

„Upajmo, da ne.“

„Kaj porečete vi na vse to? Ali se vam zdi verojetno, ali so to le gorke želje nekaterih nam sovražnih ljudi?“

Namestnik je hotel danes nenavadno mnogo imeti od svojega kancelarja, kar ni bila njegova navada. Sprejemal je njegova poročila suho in ukrepal je samooblastno. Sedaj pa se je videlo, kakor da se dá voditi svojemu slugi. Arigu je to prijalo, zato je takoj sklenil, nekoliko se še poigrati z zadrego svojega gospoda. Zato odgovori jako važno in premišljeno na njegovo vprašanje:

„Da so to resne stvari, ne dá se tajiti; zato povem svoje dobro premišljeno mnenje, katero je na kratko to-le: Kardinalu-legatu se je sponeslo spraviti skupaj vojno zavezo zoper Viscontija. K tej zavezi so pristopili vsi stari naši nasprotniki in tudi cesar. Cesar tega ni storil iz sovraštva, a ima druge razloge, katere bomo zvedeli kmalu. Vsi ti zavezniki se oborožujejo in do vojske ni več daleč. O tem so prepričani tudi v naših novih pokrajinah, ker vsa zasebna poročila govoré o nenavadnem gibanju po tamošnjih mestih. Oboroževanje Benečanov je uradno potrjeno, in iz Padove sem dobil po Giacomu, našem menjevalcu, gotovo novico, da je vzel gospod Carrara pri tamošnjih denarnih možeh novo posojilo za vojsko.“

„Carrara pomaga patrijarhu oglejskemu zoper Avstrijce, torej je naravno, da mu treba denarja, ker se vleče to urejevanje že dolgo časa.“

„Gospod namestnik se utegne še spominjati, da so sklenili premirje, torej lahko odpusti vojake in si prihrani troške.“

„To je res, pa kdo vé, koliko je še dolžan vojakom zaostale mezde? Zaostali dolg mora sedaj poravnati, ako hoče ohraniti te roparske druhal za bodočnost.“

„Možno je sicer to, a izvestno je pač, da Carrara ne odpusti svojih čet, ampak ima pripravljene, da udari takoj.“

„Torej zaveza zoper nas?“

„Gotovo — po mojih mislih, katere potrjuje še to, da se vse to prečudno vjema s pismom Albornožovim. Očitno je bil kardinal že sklenil to zavezo, ko je poslal tisto pismo, in ta zavest, da ima mogočne zaveznike, narekovala mu je one grozeče besede.“

„Potem pa je ta zaveza zoper nas skoro kakor križarska vojska zoper Viscontija“, siknil je namestnik zaničljivo.

„Za sedaj še ni, toda postane, ako se zvrši cerkvena kazen, katero so zapretili gospodu namestniku.“

Namestnik je nekoliko prebledel; videti mu je bilo, da ima nekaj hudega na jeziku, pa pogoltnil je vse z jezo vred in je obrnil govorico na drugo stran, še dokaj miren.

„Kaj naj storimo nasproti tej zavezi? Ali ste premišljevali o tem?“

„To je dolžnost dobrega svetovalca; premišljeval sem in tudi našel pomoč. Kakor so se oni zavezali zoper nas, tako se zavežimo mi zoper nje! Klin s klinom!“

„Svèt ta ni ravno izvorno duhovit in ne bilo bi treba zanj uprav kancelarske modrosti, dragi moj Arigo“, dé namestnik porogljivo, „teže bode svetovati, kje bi iskali in dobili zaveznikov.“

„Kdor predlaga dober svèt, ima tudi sredstva zanj. Šele potem, ko smo slišali tudi o teh, smemo reči, ali je bil svet pameten ali ne.“

Namestnik je čutil, da ga je kancelar dobro zbodel, a nalašč je požrl nevoljo in dalje vprašal:

„Kje so torej naši zavezniki? Najprej znabiti ošabni Florentinci in še kaj enakih mogočnikov.“

„Florentinci bi bili dobri zavezniki, le škoda, da ima gospod namestnik premalo dobrih prijateljev tam doli. Vendar to nič ne dé, imamo bliže zanesljivih zaveznikov. Tukaj je naš sosed gospod grof savojski, bogat mož in mogočen in poleg tega še svak gospo . . .“

Namestnik mu pretrga besedo in srdito zakriči:

„Kancelar, vi ste norec ali pa hočete imeti mene za norca, a povem vam, da je to vaš pogin. Kaj kvasite o savojskem? Niste li pred trenutkom brali njegovega pisma, kjer prosi mene pomoči proti peščici lačnih roparjev, in tega sedaj predlagate za dobrega zaveznika?“

„Prosil sem gospoda namestnika, naj počaka tako dolgo s svojo sodbo, da mu razvijem celi načrt. Ako pa ga ni volja poslušati, tedaj mi je tudi prav.“

Barnaba je videl, da se je bil zopet prenaglil, zato reče pomirjujoč:

„Govorite dalje, kar hočete.“

„Grof savojski bi bil naš dober zaveznik. Res je poslal k nam pismo za pomoč, pa uprav v tem pismu nahajam razlog za svojo trditev. Roparji mu delajo sitnosti. Očitno je, da jih mora biti mnogo in bojovitih. Takih ljudi pa je treba ravno za vojsko. Naprosimo torej grofa, da stopi s poglavarjem roparskim, Kuan mu je neki ime, v dogovor, pod kakšnimi uveti bi stopil v vojno službo.“

„Ne rečem vam, kancelar, da ne tiči nekaj duhovitega v tej sestavi; pa vi pozabljate, da se Barnaba Visconti ne veže z roparji.“

„Tega nisem prezrl, ker moj načrt ni, da mi neposredno najamemo to četo, to naj stori grof, s katerim jedinim hočemo biti v zvezi. Za posameznike med vojaki ne moremo skrbeti, ker sicer bi našli v vsakem kardelu kaj izmečka.“

Barnaba je vstal, šel nekolikokrat gori in doli po dvorani, zmajeval, ker se ni mogel privaditi tej misli; slednjič pa reče:

„Pustite me, da še preudarim! Koga imate še izbranega?“

„Drugi v zavezi bi bil naš sosed proti vshodu, gospod Cane della Scala iz Verone. Ta ima veljavo in moč. Verona je veliko mesto in Marka je bogata. Prejšnje čase so bile naše razmere ž njim prijateljske in zaveze pogostne, te bi se morale ponoviti.“

„Kar je bilo prejšnje čase, to je minulo. Cane je postal nezaupljiv in ni lahko občevati ž njim, ker sva postala najbližja soseda. — Ne vem, če ni tudi v tem vaš načrt piškav.“

„Gospod della Scala ima svoje razloge, da je nezaupljiv, to je treba odpraviti previdno, staro prijaznost oživiti in vse drugo pride samo ob sebi. Sicer pa je to stvar gospoda namestnika, o kateri naj premišlja. — Poročilo sem končal.“

Kancelar vstane in začne zbirati svoje papirje kakor za odhod. Namestnik hodi še semtertje, kakor bi nič ne pazil na drugo. Kar hipoma obstane pred kancelarjem in reče:

„Počakajte še malo!“

Kancelar obrne počasi pogled od svojih listin in čaka, kaj mu še pové namestnik. Barnaba pogleda srpo tje po strani na mizo in pravi:

„Kaj menite, kakšen vpliv bi imelo to na ljudi sploh in posebej na vojake, ako se razglasi cerkvena kazen?“

„Kakoršni so ljudje“, odgovori počasi kancelar, in nekaj mu zaigra v očeh in na finem, bledem licu, kakor onemu, kateri privošči zadrego bližnjiku. Barnaba sicer ni opazil, kaj se godi na kancelarjevem obrazu, čutil pa je iz dvoumnega odgovora, da nacikuje, zato ponosno odgovori:

„Mene ta stvar ne vzburja čisto nič, a ljudje so omahljivi in izkušnja nam kaže žalostnih vzgledov.“

„Gospod namestnik pametno sodi. Ljudje so različni sploh in tako tudi Milanci. Razdelimo jih lahko v tri razrede. V prvem, sicer majhnem, so oni, kateri bodo privoščili to zadrego namestniku in bodo dobili razne izkušnjave v uporih in enakih rečeh. To so še stari nasprotniki Viscontijeve rodovine. V drugi vrsti imamo pa prave prijatelje, zveste v sreči in nesreči; pri teh ne bode škode, rajše nasprotno: še trdovratnejše ali stanovitejše jih

bode napravila razglašena kazen, to je pravo seme gibelinsko. V tretji vrsti so pa oni, kateri so sedaj resnični privrženci Viscontijevi, ker vidijo, da naša vlada koristi vsestransko domovini; a začeli bi omahovati, ko bi jim bilo odločiti se ali za cerkev, ali za Viscontija. Teh je pač toliko, da se moramo ozirati nanje.“

„Ako bode treba, bomo videli, sedaj še ni lahko najti pravega pomočka.“

„Najboljši pomoček po moji misli je hitra in velika zmaga. Ta zatre mahoma vse upornike in potrdi vse prave privržence; mlačnim pa vname novo navdušenje za slavo domovine. Naši pesniki bodo že skrbeli za to, da ljudem zapalijo glave s svojimi spevi o dobljeni zmagi.“

„Do cela moja misel! Zmaga poravna vse drugo. Zato pa skrbimo, da jo kmalu dobimo. Na vojaštvo se je treba sedaj ozirati najbolj. Za prostake me ni strah, da le poveljniki ostanejo stanovitni.“

„Ti se morajo prikleniti krepko na hišo in rodovino, in potem vzdržé vse.“

„Moja skrb je bila vedno ta, in menim, da nisem storil premalo.“

„Za navadne čase gotovo ne premalo, a v izrednih časih rabimo izredne pomočke. Sicer pa so trije že tako do skrajnosti vaši: Orsini, Baldassare in Tinela, pri teh ni treba pomislekov, težave utegnejo nastati pri konjiških poveljnikih, vitezi Sforzi in Bernardu iz Brescie. Za ta dva bode pa potreba boljših vezij.“

Barnaba pomolči za nekaj časa premišljujoč, potem pa pravi:

„Vaša misel o poveljnikih je prava, a kaj naj bi storil sedaj? Imate-li tudi tukaj dober svet pri rokah?“

„Za to ga nimam, vendar menim, da imata tudi ta dva velikana svojo ‚Ahilejevo peto‘, kakor pravi Antonio, in to je treba izvohati.“

„Dragi Arigo, vidite, da se ne morem sam neposredno lotiti te stvari; vam je lažje. Ali bi ne hoteli . . .?“

„Volja gospoda namestnika je zame vsigdar zapoved, a vaše podpore mi je potreba.“

„Vso moč vam izročim, samo delajte, pa delajte hitro, ker časa nam ne preostaja! Kakor hitro more, naj odrine vojska na bojišče.“

„Da, treba je. Zato porabim prvo priliko za ta namen. Zdi se mi, da bi lahko prvi poskus napravili že pri prvem dvornem obedu. Seveda bi moral potem imeti tudi kancelar potrebnega vpliva na uravnavo obeda.“

„Ta vpliv sem vam že dovolil, pa še posebej povem dvornemu maršalu in drugim, da se bodo znali ravnati. Zanašam se na vašo prebrisanost tudi v tej stvari.“

Namestnik je pogledal na uro, spremil kancelarja iz dvorane, potem pa se urno umaknil v družinske prostore. Kancelar pa je med potom spravljal v red svoje papirje, kakor tudi v glavi svoje misli. „Da, v zadregi je. Ni čuda; taka stvar je zmédla še večje junake, nego je on. Tako ponižno prijazen, kakor sedaj, ni po navadi. Pomagam naj mu jaz? Kaj pa hočem? Hvaležen sem mu, saj je storil marsikaj zame, dasi je mnogokrat siten. Boljšega gospoda ne dobim sedaj na stara leta. In nekaj sem tudi sam kriv, da je tak ta Barnaba. A sedaj se je treba resno lotiti dela, prikleniti vojne poveljnike na osebo — ne, na družino ali hišo Barnabovo. Ta stvar pa ni tako lahka. Na stare dni naj spletam še spletke! Včasih res nisem bil zadnji v tej reči, posihdob pa ne vem kako pojde.“

V take misli in načrte zatopljen je odšel veljavni kancelar mimo straž in dvorjanov, ne da bi se zmenil za njih poklone. (Dalje.)

Selanov zet.

(Povest; spisal Slavoljub Dobrávec.)

I.

Prifurali so furmani
En sodček sladk'ga vinca;
Ko na sred' klanca so prišli,
Opešala jim ž'vinca.

Pripregli so konjiče tri,
Oj, pij ga, pij ga, furman ti,
Oj, pij ga, pij ga, furman ti,
Dokler ga je kaj videti!

Narodna.

To je bilo življenje! Ves božji dan so v večje gostilne ob cestah prihajali vozniki, pili, jedli, peli, igrali; ko so imeli dovolj, tedaj so pospali, vzbudili se in odhajaje se umikali novo-

došlim tovarišem, ki so ponavljali isto igro. Gostilničarji so imeli z raznovrstno kuho toliko dela, da čestokrat niso vedeli, ali je jutro, opoldne, ali večer ob zori. Lonci z mesom so

bili vedno pripravljene, na ražnu se je neprenehoma vrtela dišeča pečenka. Vino je teklo na debelo v grlo in z mize, dolge večere so krajšale kvarte. Skratka: to je bilo življenje, ne življenje, neprestana gostija!

Posebno so v onem času, prej ko je kranjsko deželo osrečila železnica, oživele vasi blizu velikih klancev. Stavim, da jih starček, ki je vozaril v oni dobi po Notranjskem, našteje brže nego devet ptujih grehov. Planina, Razdrto, Št. Vid in Lozice v vipavski dolini, pozneje Podvelb in Višnje kakor tudi Turški klanci so zasloveli prav zaradi priprege, katero so dajali „Vičanom“ in drugim voznikom. Kakor kača se je vila po klancih dolga vrsta „parizarjev“ z „lajtami“ ali poštних voz in „šinderbognov“ z mnogimi konji.

Ko je drugod po Notranjskem najbolj cvetlo vozarstvo, počil je glas, da misli država dodelati in popolniti cesto iz Ajdovščine skozi Hrušico v Logatec. Tedaj so ljudje iz one okolice po pravici upali boljših časov. Podvelb, Višnje, Podkraj in Hrušica so bili na nogah, in ne brez vzroka. Odpirala se jim je lepa pot v širni svet. Malone v jednom letu so zveržili cesto iz Ajdovščine do Podkraja. Tedaj se je začelo z gozdi ono gospodarstvo, ki se navadno neha s popolno goličavo. Les so vozili v veliki množini; sekal je, kdor je mogel; obdelaval, kdor je znal; vozil, kdor je imel živino; služili so pa s tem vsi. Noč in dan so bili ljudje v gozdu in na cesti. Ko so prišli še oni delavci, ki so dodelavali cesto naprej skozi Hrušico — zastran bližajoče se vojske na Laškem leta 1848. se je jako mudilo —, razvilo se je v imenovani okolici, posebno ob cesti, tako življenje, kakoršno je osrečevalo druge notranjske obcestnike že izza francoskih časov. Kaj pa potem, ko se odpre dodelana cesta? Ljudje, katerim je bilo znano življenje drugod ob klancih, obetali so si iz tega nič manj in nič več kakor mala nebesa.

Na prijazni planoti pod Višnjami, malo vasico med Podvelbom in Podkrajem, stala je tedaj čedna kmečka hiša in gostilna „pri Bajcu“. Slučaj ali sreča, zemljemerčeva bistrournost ali neizprosni strmi svet je nanesel, da so merili cesto prav mimo imenovane hiše, kjer so pozneje srečno dodelali začete Bajške klance. Marsikateri sod vina je romal tod, marsikateri parizar se je zibal tu navzgor in navzdol po strmi cesti, neštivilnokrat je odmeval „ti-hot, hi-bista-gor!“ z oddaljenega pečevja očaka Nanosa, ki je nemo opazoval novo življenje, nemo gledal zgode in nezgode na cesti. Te so sicer minule, a orjak še ravno tako kakor tedaj gleda sedanji rod, ravno tako strmi in — molči. Ko bi nam hotel poročati iz onih časov, povedal bi nam,

kako je bilo „nekdaj“, ko so tod naši dedje, liki Izraelci v Egiptu, sedeli pri polnih loncih mesa in z bičem v roki pri polnih bokalih vina. Zaslužili so z živino na cesti silo denarjev in jih zapravili tudi na cesti. Obirali so slastno meso in pili rujno vince, in vendar je trdil Bajški Matija — gospodar hiše pod Bajškimi klanci — trideset let pozneje vpričo svojih sinov in vnukov v visoki starosti: „Gostilno sem imel tedaj, poln hlev živine za priprego, cele noči so pili, peli, plesali: a povem vam, da marsikaterega bodo dolgo, dolgo še žulili dolgovi, katere je napravil v tem času.“

Koliko se je zavozilo v drugih ozirih, ni da bi razlagali.

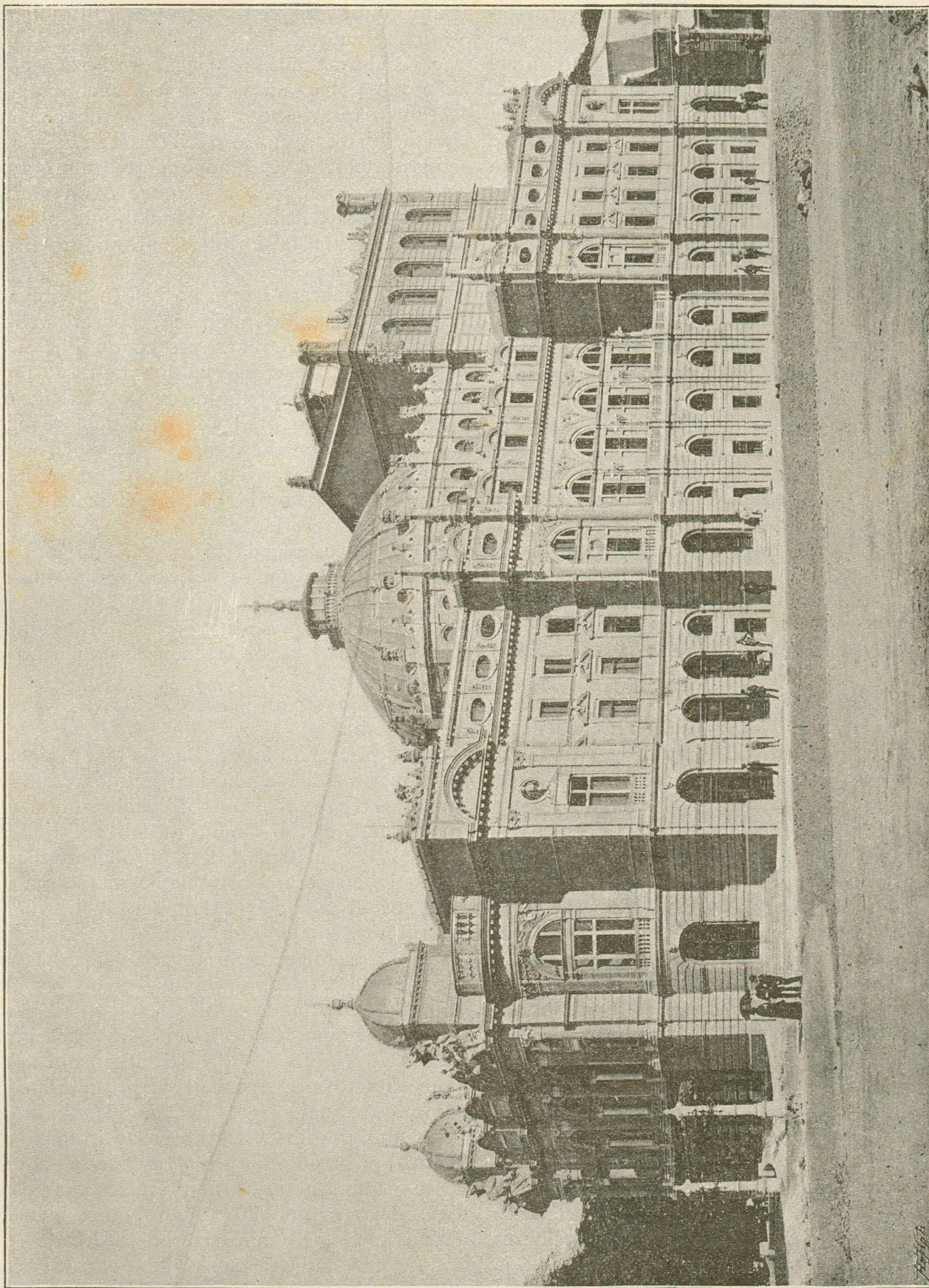
Bilo je jeseni l. 1843. Bajški Matija, tedaj mož v najboljših letih, stopal je zadovoljno pred hišo po dvorišču, kjer je stala dolga vrsta polnih in praznih voz. Konji so preširno rezgetali v hlevu pri jasliah, kamor so jim hlapci ravnokar nasuli rmene zobí, vozniki v hiši so se oglašali s takimi glasovi, kakoršni so ravnodušnemu gostilničarju včasih ljubi, včasih pa tudi neljubi, katerih se pa rad iznebi, bodi že kakorkoli. Saj vemo, da ni naljubša zabava na pijanem človeku občudovati pevske zmožnosti. Pivcem so stregli domači sinovi in mati, kateri so v kuhinji pomagale tri dekletke.

Matija gleda, kako bi najlože prišel med ptujimi vozovi do svojega koleslja, da bi ga spravil na cesto. Namenil se je še nocoj po sina, kateri je v Ljubljani dovršil z dobrim uspehom tedanje modroslovne nauke. Njegovo očetovsko srce se je veselilo sinove sreče in snovalo lepe nade o bodočnosti. Najbolj je želel, da bi ga videl kmalu v zlatem plašču pred oltarjem. Kateri stariši bi se ne veselili?

Zahajajoče solnce je poljubilo v slovo slovensko Sočo, katera se je iz sinje daljave blestela kakor srebrna nit, žarki so obsvetili kalne valove Vipave, potem pa je veličastna krogla vedno bolj temnela in slednjič nagnivša se nad karnske alpe izginila za južno-tirolskimi gorami. Tihi mrak objame zemljo, sem izza vrhov obrasle Hrušice se vleče nekaj, kakor nočna tema. Oče Matija komaj prerije s kolesljem do hišnega praga, obrne ga, seveda proti Ljubljani, pokliče hlapca, vpraša, ali je večerjal, in mu veli napreči, češ: v dobrih dveh urah bova v Vipavi, kjer počakava voznikov z Laškega. Po noči ni da bi človek hodil sam. Ž njimi bova počasi vozila na Razdrto, jutri pa naprej. Matija stopi v kuhinjo, da bi kaj zagriznil pred odhodom, pozdravil družino in naročil potrebne reči za čas, ko ga ne bo doma.

Sedaj, ko se vršé pri Bajcu tako navadne stvari, poglej, dragi bralec, z mano gori na vrh klanca k Selanu. Gostilne ni v hiši, zato

stopiva brez skrbi tudi „suha“ pod streho, ne da bi naju grdo gledali. Res, gostilne nima Selan, priprego pa daje vsakomur, kdor se le oglasi pod klancem. Kakor vedó vaščani o

Novo mestno gledišče v Krakovu. (Pogled z mestnega trga.) Zidano po načrtu stavbarja Jana Zawiejskega.

vsakem sosedu kos vaše zgodovine, pripovedujejo tudi o njem marsikaj. Stari Lenček, ki

„DOM in SVET“ 1894, št. 1.

je še Francozom nosil vodo, ko so „marširali“ skozi Višnje, trdi, da bi Francozi Selana gotovo

obesili, ko bi bili še tukaj, če ne zaradi drugega, že zato, ker je njemu skozi okno ukradel birmanski križavec. Pravijo tudi drugi, da je Selan prejedljiv, nevoščljiv, sebičen in maščevalen kakor malokdo. Sam Bog nas varuj takega sosedu! Zakaj je neki prišel v našo vas, ta zgaga! Tako vzdihujejo Višenjci, tudi preté mu na skrivnem, v resnici se ga pa vsi bojé. Nekoč je ušla njegovemu pastirju krava na Lenčkovo njivo, kjer se je do sita nažrla sladke otave. Lenček jo je zapodil in nepaznega dečka nekoliko zauhal, da bi drugič vedel kod pasti. To zvé Selan. Prva misel mu je bila maščevanje. Takoj drugi večer je nekdo zvrnil pred Lenčkovo hišo hladečo se skledo večerje, in nekaj dni potem je opazil Lenček, da nima več križavca. Sosedje so se čudili, kdo je tako ročno „pohladil“ večerjo, uganil pa ni nobeden. Nekaj mesecev pozneje se je zvedelo, da je to storil Selan. O pokradenih zeljnatih glavah, izruvanih drevesih ali o pokvarjenem orodju se je pozneje govorilo sicer večkrat, a vselej so oškodovanci previdno molčali, boječ se hujšega maščevanja. Jediní, ki se ni ustrašil včasih vendar povedati resnice, bil je Lenček. Trdil je in klical vse svetnike na pričo, da je kvarlivec le Selan. Ljudje so pa videli, da si Selan dobro pomaga in je čim dalje imovitejši. Nekateri so vedeli, da mu toliko vrže pripraga, nekateri so si pa šepetali, da je v zvezi s tihotapci.

Nocoj je pri Selanu že vse temno, dasi ni še tako pozno. Le kdor bi bil radoveden ter bi stopil tje na dvorišče za hišo, kjer je za moža in še nekaj pednjev više od tal malo okence, opazil bi, da tukaj nekdo še ne počiva. Tukaj spi navadno Selanova hčerka Anica. A nocoj še ne počiva. Dostikrat je že stopila k oknu, prestavila posode z rožmarinom in žerjavcem ter gledala v jasno mesečino, ki se je bila razlila po gorah in dolinah.

„In vendar je sporočil, da se oglasi nocoj, prišedši domov!“ vzdihne dekle. Zaspane oči si pomane s predpasnikom, sede na škrinjo poleg postelje, ozre se na steno, kjer je visela na steklo slikana podobica Božje Porodnice, potem pogleda v borno svetilko na mizi ter začne v upu in strahu opravljati večerno molitev, kakor jo je naučila mati še v otroških letih. — — —

V tistem času je zmerjal Bajški Matija malega hlapca, kateremu je bil velel napreči, da se popelje po sina; hlapec je pa krenil namestu v hlev rajši k pivcem v sobo, kjer se ga je nasrkal do vrha. Tedaj ni bilo to prav nič čudnega; saj se še dandanašnji odlikujejo hlapci in vozniki iz one dóbe z zagorelimi obrazi in bakrenimi nosovi.

Ko se je Matiji nekoliko ohladila jeza, poklical je drugega hlapca in šel tudi sam za njim v konjski hlev, da bi izbrala čim lepši par za v Ljubljano. Vsakdo se rad vozi z lepimi konjiči, kaj še le Matija, in po Ljubljani, s sinom Šimnom. To ju bodo gledali!

Dva iskra vranca je velel napreči. Na osnaženi in novo pobarvani voz se je vsedel Matija kaj skrbno napravljen: obul je nove irhovce, katere je imel letos samo še o svetem Telesu —, baržunasti telovnik z mnogimi srebrnimi gumbi mu je objemal prsi, beli robec okoli vratu je pasala rdeča svilen ruta. Kratki jopič in širokokrajni kastórec sta se podajala prav dobro visokoraslemu Matiji.

Še jedenkrat se ozre po hiši in domovanju, zadnjikrat pozdravi domače, posvari vélikega hlapca Žepo, naj nikar preveč ne pije v tem času, da se ne zgodi kakšna nesreča, potem veli pognati. Hlapec potegne po stari kranjski šegi z bičnikom pred konji po tleh, rekoč:

„Bog in sveti križ božji!“ ter skoči na voz. Konjiča potegneta. Tedaj se pred njima nekdo oglasi, prav kakor bi bil vzrasel iz tal:

„Dober večer, oče!“

Voz se ustavi, da bi videla, kdo je. Tudi domači, še na pragu stoječi, prihité bliže in vsi spoznajo Šimna.

„Kaj te je prineslo?“ vpraša oče, ki ni bil nič manj vesel kakor iznenajen zaradi sinovega prihoda.

„Mudilo se mi je, oče. Zdravi! Kam ste se namenili?“

„I, po tebe, kam? Pa si tako nagel za domov; ko si bil še mlajši, ni se ti tako mudilo.“ Šimen, krepak, a nekoliko bledoličen mladenič, je spoznal, da je v teh besedah več ljubeznivosti kakor očitanja, zato ni odvrnil ničesar, tudi ni bilo časa. Pristopila je mati, bratje so mu stisnili roko, in kakor še nikoli, vršil se je Šimnov sprejem na cesti. Oče ukaže razpreči in nekoliko s prigovarjanjem, nekoliko pa s svojim vzgledom veli, naj gredó veselit se Šimnovega prihoda v hišo.

Medsebojno razmerje teh oseb treba bralcu še nekoliko pojasniti. Pri Bajških so bili nekdanj dobri kmetovalci. Pozneje je prišla kupčija z lesom. Matija je izprevidel, da bi kak krajcar vrgla tudi gostilna, začel je vozariti, dajati voznikom priprago; vse to je prineslo na leto lepих petic. Ljudje so se pri njem radi ustavljali, delavcev je bilo vedno polno, in s priprago je zaslužil mnogo drobiža. Imetje se je množilo, in Matija je zadovoljno opazoval včasih svoje tri otroke. Ni se mu paslo oko na njih mladem življenju, marveč zrló je v njih bodočo srečo. Namenil je bil vsem trem lepe dneve: „Janez bo gospodaril doma, sestro nje-

govo bo treba kam pripraviti, ko dorase; Šimna pa, ki je najmlajši, dam v rokodelstvo. Sedlarstva ali kolarstva naj se loti; moji novci, če bode le vesten, pomagali mu bodo na noge.“ Tako je računal Matija, ko je Šimen preko-račil osmo pomlad po svojem rojstvu.

Tisto jesen se je oglasil v gostilni neki ptujec s svojim sinom. Šla sta po bližnjici čez Hrušico iz Ljubljane v vipavsko dolino. Deček se je šolal v Ljubljani. Oče je pripovedoval marsikaj o šolah in o bodočnosti svojega sina, kateremu neki ni para, tako ima bistro glavo. Mati gospodinja je ptujca poslušala prav zanimivo, pozneje prisede tudi Matija, in pogovarjali so se zopet na dolgo in široko o šolah in o Ljubljani. Ko se je ptujec delal, da bi bilo skoro treba odriniti, namakneta mu domačina še polič „najboljšega“, pogovor se je še enkrat zasukal na ljubljanski in šolski tir. S tem se je začelo znanje, ki je mlademu Šimenčku pomagalo skoro do „gospoda“. Leto pozneje se je Vipavec zopet ustavil pri Bajcu, in oba možaka in oba sinova sta skupno odrinila proti beli Ljubljani.

Po zimi prej se je bil navadil pri domačem župniku Podvelbom za silo brati in pisati. Vsi so trdili, in zato je deček tudi sam mislil in verjel, da ni slabe glave. Ta misel mu je tudi kakor mornarju zaupna zvezda budila nado, da v Ljubljani ne bo res tako huda.

Mati si je brisala ob njegovem odhodu solzne oči ter mu želela nebeškega blagoslova na vseh potih, z blažilnim upom, da se nekoč vrne kot novomašnik domov — ponos roditeljema, slava občini. Kateri materi ne vnemajo srca take misli?

Gledé na dečkove sposobnosti se res niso motili. Napredoval je tako, da ga je bil vsakdo vesel. Hitreje, nego je mislil sam, brže kakor sta se nadejala roditelja, dovršil je Šimen „latinske šole“. Med šolanjem mu je pogostoma uhajal duh v domače kraje. Čutil je vedno, da je planjava, kjer stoji očetova hiša, ustvarjena zanj in on zanjo. To je bilo morda tudi vzrok, da je mladenič, včasih do skrajnosti živahen in vesel, imel mračna trenutja, ko je milo-tožno zrl predse, s svojim duhom pa bival v rojstvenem kraju.

Jako radovedni so bili letos vsi, kakšen stan si je neki izvolil Bajčev dijak. Če tudi so želeli vsi njegovi domači znanci, da bi bil duhovnik, če tudi je roditeljema ta misel hodila najbolj po glavi, vendar nista hotela nikakor sina preveč nagibati na nobeno stran, deloma, ker sta bila dovolj pametna, deloma, ker sta imela s čim pomagati mu tudi do drugega stanú, ki bi zahteval več denarne podpore, kakor duhovski stan. Vprašal ga ni nikdo, kam pojde, opazovali so ga pa natančno vsi. Morebiti bi bil Šimen tudi oblekel

duhovsko suknjo, če bi se ne bilo nekaj zgodilo lanske počitnice.

Šimen je semtertje rad pogledal okoli Selanovih. Doma poleg hišnih ljudi in voznikov, ki so prihajali in odhajali, ni bilo nikogar, kateremu bi bil zinil pametno besedo. Sebi primerne družbe ni našel skoro nikoli. In kdo ne ve, kako zelo želi človek družbe v oni dobi, ko se mu vzbujajo in cvetó v mladem srcu najnežnejša čustva: želje po vzorih, katerih se potem oklene za vse življenje! Bridkosti, težave življenja mu niso še znane, trpljenje mu je ptuje, bujno se razcvitajoča mladost s svojimi burkami, lahkomišelnostjo in prostodušno radostjo mu nadomešča vse, vse na svetu. Srce dehti in koprne po neki stvari, lepi, vzvišeni, nenavadni; žal, da prav v tej dobi nima mnogokrat pamet vseh svojih tako imenitnih in potrebnih pravic, in tudi volja ne dovolj moči.

Pri Selanovih je bila domača hči Anica, ki je tolikrat privabila k hiši Šimna in bila tudi vzrok, da so se njegove misli in želje obrnile na drugačno pot, kakor bi bilo treba za duhovski stan.

„Anica!“ rekel ji je nekoč Šimen, „kako lepo bi bilo, ko bi midva kdaj živela skupaj, združena za zmerom! Kaj déš?“

Odslej ni Šimen več mislil na duhovski poklic, ampak ustvaril si je vzor za življenje, za katerega je hotel delovati najprej. V tem vzoru je bila središče Anica. Žal, da je premalo mislil na vse, premalo trezno tudi na njo in njene okoliščine, pa — saj je ljubezen slepa.

To se je bilo zgodilo lanske počitnice. Šimnu je bilo nekaj nad dvajset let; krepki in pogumni mladenič lepe vnanjosti se ni strašil vsake nezgode.

Letošnje počitnice je hotel Šimen starišem razodeti vso stvar. Seveda je bila težka in trda.

Pri Bajcu je služil že od mladih let hlapec Jože, Šimnov prijatelj. Izprva je bil skromen, ljubezniv mladenič. Vozarjenje ga je pa skvarilo. Jel je piti in pil kot veliki hlapec mnogo. Ker ni bila skoro nikoli jasna njegova glava, klicali so ga s poniževalnim nazivalom le Žepo.

Četudi ga je možiček rad vlekel in srkal, kjer in kolikor je mogel, trpel ga je Matija pri hiši zaradi njegove zvestobe. Žepa je bil zvest trem rečem na svetu: gospodarju, biču in pa kozarcu. Nobena stvar ni izginila od hiše, dasi je bilo včasih po veliko voz pred gostilno, in dobro vemo, da nimajo vsi vozniki prav na tanko ustrojene vesti. Marsikaj se utegne pozabiti ali utajiti, toda Žepa je imel zato skrbno glavico.

Šimen je bil še majhen, ko je došel k hiši Žepa. Nekaj let po francoskih vojskah so začeli izvažati les na Laško. Tedaj je Matija začel z

gostilno in tedaj je najel tudi Žepo. Seveda, kolikor več so izvažali, toliko bolj se je lepšalo življenje pri Bajcu. Žepi je zato smuknil marsikateri priboljšek več po grlu. Sedaj, ko je odprta do Ajdovščine široka cesta, smeje se mu življenje kakor pečeno pišče. Zato pa vendar ni zabil mladostnega prijateljstva; nemalo ponosen je na to, da ga Šimen spoznava za svojega tovariša iz otroških let. Ko so šli pobirat pšenico, deval je Žepa mladega dečka na voz; ko so vozili domov seno ali otavo, vozil se je mali Šimen z Žepo; ko sta ob nedeljskih popoldnevih sedela na vrtu pod orehom, pripovedoval mu je mične pravljice, katere se je navadil pri svojem dedu doma v Hrušici. Kozjebradi francoski vojaki, divji mož in Rojenice so bili tedaj Šimnovi znanci, s katerimi se je bavil celo v sanjah. Povedal je Šimen tudi zgodbo, kako si je Rojenica izbrala nekega izmed Selanovih prednikov za moža.

V davnem, davnem času se je ženil Selanov Marko. Neveste še ni imel, dasi jo je iskal blizu in daleč. Neki večer se napoti skozi hruševski gozd na sosedno Pivko. Po noči se mu dogodi nekaj nenavadnega. Jasna pomladna noč je bila, ko je stopal skozi gozd. V mesečini vidi, kako plešejo lepe deklice pod bližnjo smreko. Obleka jim je bila kakor sneg, lasje rmeni kakor solnce, oči pa žive kakor potočnice kraj žuborečega studenčka. Marku je bilo čudno v srcu; kar izmed teh deklic bi si bil najrajši izbral ženo. Neka plesalka, ki je imela moder pas, ozre se proti njemu in ga zapazi. Obrne se k tovarišicam, potem nekaj zahrešči, kakor da je zašumel veter v smerečjih vrhovih, in vse izgine.

Drugič se je Marku zgodilo ravno tako, le ona deklica z modrim pasom ga je pogledala živeje. Odslej ni ostal noben večer več doma. Kmalu o mraku je hodil v gozd in se vračal ob zori. Oče, bratje in sestre so ga silili, češ, ženi se Marko, ženi! Slednjič se pa naveliča mole-dovanja in jim reče odločno: „Drugače se ne oženim, kakor če mi dovolite vzeti divjo ženo.“

Stari oče se prime za glavo ter pravi: „Moj sinko, tebi se blede! Divje žene so res naše dobrotnice, naznanjajo nam dobre in slabe čase, toda le na pol ženske so. Nikdar še nisem slišal, da bi se kdo ženil z njimi, dasi sem star. To je pregrešno, Marko!“

Toda Marko jim pove, kako sta že znana z divjo deklico, in da mu je dovolila govoriti doma o ženitvi. Sestram je ugajalo, ko jim je razlagal, da je razumna in pametna, moškim pa, da je bogaboječa in pridna.

Minulo je nekaj časa, in Marko je vzel divjo ženo.

Ženica mu je bila res dobra. Vsi so jo občudovali in spoštovali. Le včasih se je vzdignila po noči ter šla od hiše, kam, tega ni vedel nikdo, tudi Marko ne. Povila mu je dve hčerki, dve lepi deklici, katerih je bil oče jako vesel.

Nekega dne pove Marko sestram, da žene ni včasih po noči doma. Zato so jo jele obirati in nekoč so se z njo do dobra spoprijele.

Nanesla je prilika, da so sejali. Sestre so hotele takoj vreči seme po zemlji, žena je pa trdila, da treba počakati ugodnejšega časa. To je bilo povod prepiru, in sestre so se spopadle z ženo do cela. Očitale so ji, da je čarovnica in divja žena. Tedaj je izginila, da ni bilo nikoli več sledú za njo.

Vsejano žito je raslo in dozorelo; ko je bil čas žetve, prihruje toča in ga sklesti, da niso mogli pobrati niti slame.

Deklici sta rasli in se lepo razvijali. Vedno sta bili lepo umiti, počesani in osnaženi. Ko so ju vprašali, kdo jima to dela, odgovorili sta: „Mati. Vsak dan pride iz one-le goščave in tam tudi izgine.“

Oče ju nekdam vpraša, ali se misli mati vrniti v njegovo hišo, ali ne. Précej nista vedeli odgovora; naslednji večer pa pravi starejša: „Mati je rekla, da se ne vrne nikdar več, zato bodo pri naši hiši iskali zetov toliko časa, da pride naša naslednica in si ga poišče sama.“

Ljudje so se čudili, kaj pomeni to, še bolj so se čudili, da se Selanu ni godilo več tako dobro kakor poprej. Odslej ni noben moški otrok dočakal, da bi dedoval posestvo. Živel je, rasel in — zgodaj umrl. Zato je bilo pri Selanu gospodarjev že od vseh vetrov. Ali je bila to kazen božja ali samo nesrečen slučaj, naj sodijo bralci sami.

Ko je Šimen včasih govoril z Anico, domislil se je nehoté hišne pripovedke in zdelo se mu je dekletu tu pred njim prava Vila. Lahek, zadovoljen nasmeh se mu je zazibal na obrazu, spomnivšemu se, da je ta Vila menda prav njega izbrala za ženina.

Kakor v otroških letih, zatekel se je Šimen tudi danes k Žepi, ki je dobro vedel za razmere domačega sina. Dobro mu je bilo znano, da je Šimen oni večer, ko se je vrnil iz Ljubljane, pozabil svoj kovčeg na Selanovem dvorišču.

Za mizo pri vinčarjih se je Žepi godilo izvrstno. Računal je že naprej, da se bode danes zastonj najedel in napil. Včasih je katero povedal zvedavim voznikom, da so se smejali, kakor bi nabijali hrastovo posodo, včasih je pohvalil gospodarjevo vino in živino na vse pretege. Ravno je krepko potegnil iz kozarca, obrisal se z dlanjo na levo in desno po ustnih in rekel, da v celi vipavski dolini ni boljše

kapljice, kakor je le-ta „gočan“, ko stopi v sobo Šimen. Kakor da Žepa ni imel več o čem drugem govoriti in čakal samo še njega, začne ga takoj hvaliti in povzdigovati v deveta nebesa. Šimen bi bil rad ž njim govoril, a ni mogel. Nekoliko časa posluša molčé Žepo in pa vinjenih voznikov neslane šale, potem vstane in gre naravnost k Selanu. Še nikoli je ni tako očitno mahnil k sosedovim „v vas“ kakor danes.

Tudi vozniki so vstali, in Žepa je jel napregati. Čutil je, kako močno se ga je nabral. Po trikrat, štirikrat, petkrat je izkušal utakniti konec naprezalne vrvi skozi železni obroček, a ni šlo. Mrmral je nevoljno predse, sitno se mu je zdelo, da ni šlo od rok, kakor bi moralo, še sitnejše pa zato, ker ga je od strani gledal mali hlapec in se smejal v pest.

„Pridi pomagat, trdina! kaj se smeješ?“ Ta klic je hlapčeta vendar premaknil, stopil je bliže in molčé napregel.

Pognali so, in težki vozovi so se počasi premikali do najstrmejšega klanca. Tam ni mogla živina iztegniti prvega voza. Žepa je takoj izprevidel, da bo treba pripreči še jeden par. Da ne bi bilo preveč zamude in pa ker se je nadejal, da vsaj nekoliko prepodi vinske duhove iz glave, obrne se omahujoč kar sam proti domu po živino. Pred hišo sreča gospodarja samega, ki je poganjal živino v klanec. Stopil je za vozniki, da bi videl, če pojde s tolikimi pari do vrha. Videč, da ne gre, gre sam v hlev in hiti za njimi z drugim parom nasproti Žepi, ki se je zibal kakor raca v mlaki. Ne vem, kaj bi bil dal hlapec, da ne bi stopal sam gospodar za njim do voza in še naprej v strmino. Njegova navada ni bila, a danes si je menda hotel s tem nekoliko ohladiti skrbij polno glavo, in je zmeril cesto do vrha. Ves čas je stopal poleg živine in pa poleg Žepe. Hlapcu je prihajalo čimdalje bolj vroče. Res, da strma pot ugreje, tudi vino ugreje človeka, a Žepa je čutil, da je ta vročina nekoliko drugačna, kakor vsakdanja. To je bila vročina iz strahu pred gospodarjem. Dolgo sta korakala molčé drug zraven drugega. Hlapec je brisal debele kaplje raz čelo. Zdelo se mu je, da pride danes skupni račun zastran pijače. Ploha besedij se usuje name, a to bi se že potrpelo, mislil si je Žepa, toda Matija me zapodi od hiše. Postaral sem se že, drugod me ne bodo marali, ovce pojdem past, jaz, bajški véliki hlapec. Po glavi so mu rojile zaradi vinskega duha še grozovitejše slike.

„Ti, Žepa!“ začne gospodar osorno. Hlapec je poslušal kakor smrtno obsodbo. „Žepa, ali veš, kam je šel Šimen?“

Žepa bi se bil najrajši izrezal, toda časa ni bilo; odgovoriti je bilo treba takoj. Zato odvrne:

„Ravnokar jo je zavel k Selanu“, reče, četudi bi se bil v tem hipu najrajši počil po ustih.

„Hm, k Selanu zahaja?“ začudi se Matija in ponovi jezno: „k Selanu, k Selanu? Ali si ga videl že večkrat tam?“

V taki zadregi ni bil Žepa že davno, niti tistikrat ne, ko ga je o velikonočnem izpraševanju vprašal domači gospod, ali zna naštetati telesna dela krščanskega usmiljenja. Rad bi bil molčal, rad bi se bil prikupil gospodarju, ker ga ni ozmerjal ali celo zapodil. S tem mu je namreč pretel že dolgo časa. Matiji se je zdelo, da hlapec nečesa ne mara povedati, ker tako dolgo ne odgovori na njegovo vprašanje, zato ga srpo pogleda v oči, kakor da v njih išče odgovora. Žepa se je stresel, tako ga je presunil ta pogled, za trenutek je zopet mislil, da se mu bliža zadnja ura, potem je pa rekel sam pri sebi: „Danes ali jutri se tako ali tako vse zve“, in povedal je vse, kar je želel zvedeti njegov gospodar.

Natančneje kakor kdaj poprej je gledal Matija v Selanova okna, ko je stopal mimo hiše. Žepi je bilo dobro znano, koga iščejo njegove oči, in pokesal se je, da je preveč zinil. Kmalu je zapazil skozi okno Selanove hiše Šimnovo glavo. Kako da bi je ne bil videl tudi njegov gospodar! Matija je nekoliko zamrmral, ozrl se po ljudeh za seboj, počakal jih in se začel v pretrganih stavkih meniti ž njimi o letošnji vinski kupčiji.

Matija ni bil človek, ki bi bil takoj vzrotil ob vsaki priliki. Temeljito je premislil, kar je videl in slišal, rekel ni vendar nikomur nič. Vedel je, da prisiljena reč ni dobra, in tako se kmalu sprijazni z mislijo, da bode njegov sin lahko svetel, morebiti še velik gospod. Mislil si je: Tako mlad več ni, da ne bi vedel, kaj dela; tako malo moder tudi ne, da bi bil dobrih dvanajst let brusil hlače po ljubljanskih šolskih klopek samo za to, da bo Selanov zet.

Žepa je nekega dné vse povedal Šimnu, kar sta se pogovarjala oni dan z očetom, in sin se je čudil, da se iz tega še niso razvile njemu neprijetne posledice.

(Dalje.)

Gornjigrad na Štajerskem.

(Krajepisno-zgodovinska črtica. — Spisal F. K.)

Planine ob savinjski dolini so dobro znane širom slovenske domovine po prirodni krasoti; zato privabljajo leto za letom več ptujcev v gorenjo savinjsko dolino ali gornjegrajski okraj. Dasi bližnja okolica Gornjegagrada ni tako lepa, kakor romantična Logarjeva dolina, vendar je tudi jako zanimiva.

Zadrečka dolina, katero pretaka potok Dreta, začenja se nad slovečo romarsko cerkvijo Novoštiftu, kjer jo zapira Črnilec proti Kranjski; od tod se razteza dobro uro hoda proti severovshodu do Gornjegagrada med gorovjem, Rogac imenovanim, po jedni strani, in Menino planino na drugi strani, katere vznožje se začenja takoj pri trgu Gornjemgradu. Tu se obrača proti vshodu, kjer jo kmalu zapira grič Gradišče, tako, da je podobna kotlu. Po ozki soteski pri Gradišču se zopet razširi v večjo, rodovitno dolino, ki se v polkrogu vleče ob Menini in Dobrovlju nad dve uri hoda do samostana Nazarij proti vshodu, kjer se druži s savinjsko dolino; od te jo loči proti severu le nizko brdovje Hom. Med Nazarjami in gradom Vrbovcem se Dreta izliva v plovno Savinjo.

Menina planina se pri Gornjemgradu proti jugu vzdiguje takoj v strmo in visoko gorovje; proti severu in severozahodu pa prehajajo nizki griči polagoma in amfiteatersko vedno više in više do gorovja Rogaca z njegovimi razrastki. Ptujcu, zlasti poljancu, ki prvič dospe v ta planinski svet, v gornjegrajsko kotlino, postaje tesno pri srcu; zdí se mu, kakor bi ga hotele stisniti gore. Ta zemljepisna lega je precéj ugodna, ker zapira pot mrzlim vetrovom. Zato je podnebje tudi ugodno, dasi ima oster in svež zrak.

Prvi početki Gornjegagrada so zaviti v temno meglo preteklosti. Na strmém griču Gradišču je stal baje nekdašnji grad, o katerem ni več nobene sledú. Vsa poznejša zgodovina je tesno združena z zgodovino benediktinskega samostana, ki je bil tu ustanovljen v 12. veku. Takrat je spadal gornjegrajski okraj pod krajino „Sautia“, ki je bila del koroške vojvodine. L. 1140. je Dyebald (Theobald) Chagere s svojo ženo Truto po prigovarjanju oglejskega patrijarha Peregrina svoje neodvisno posestvo gornjegrajsko (Obbremburch) z vsemi pravicami podaril cerkvi v ta namen, da se ustanovi samostan.¹⁾ O tem je oglejski patrijarh Peregrin,

rojen gorotanski vojvoda, dné 7. malega travna l. 1140. izdal obširno latinsko listino ter jim še v posest dal dva dela desetine z vsemi novinami župnije „Obbremburch“, ki je obsegala takrat celo sedanjo dekanijo Gornjigrad s sv. Andražem, in dva dela desetine „z vsemi novinami župnije Matere Božje v Braslovčah (Frazlou).“ Patrijarh je dal menihom še deset pristav, stoječih na Furlanskem v Budrijah kot fevd, da so od tam lahko dobivali soli in olja, in trideset „marken“ za zidanje samostanskega poslopja. Tako je bil samostan ustanovljen in oskrbljen. Nemški cesar Friderik Rdečebradec je v Würzburgu l. 1157. odobril ta velikodušni čin ustanoviteljev. Od kod so prišli prvi benediktinci v Gornjigrad, ni znano. Tudi so mnenja različna, iz katere rodovine je bil ustanovnik Chagere. Muhar izvaja ime Chager od Khaag, F. Klun pa od Kanker (Kokra); vendar se v gornjegrajskem okraju še nahajajo imena „Kaker“. Ne vemo, kdaj je umrl ustanovnik; l. 1158. je najbrže še živel.

Imetje samostansko je polagoma po mnogobrojnih darovih naraslo tako, da ni imelo podložnikov samo v domačem okraju, marveč tudi drugod, n. pr. v kamniškem, braslovškem, šoštanjskem, kozjanskem okraju i. dr. L. 1257.

Dyebald Chagere und seine Gemahlin Truta haben demnach auf Ermunterung des Patriarchen und auf Rath vieler verständiger Leute ihr Allodialgut Obbremburch (Oberburg), so wie sie es selbst besessen haben, mit Burg, Wald, Aeckern, Weiden, Fischbann, Jagdbann, Zu- und Ausgängen mit hörigen Manns- und Weibspersonen und all' ihrer Habe der hl. Aglayer Kirche mit dem Rechte und in dieser Weise übergeben, dass die Burg und die bei der Burg liegende Hoffstatt, 10 Mansus und 2 Syntmansus (Heuhuben) mit ihren Antheilen, der Wald und der Forst mit einem am Walde gelegenen Mansus, eine Mühle mit ihrem Mansus und die Ministerialen beiderlei Geschlechtes, bei 100 an Zahl, welche Gesetz und Recht der Aglayer Dienstmannen und ihre Belehnung mit allen ihren Besitzungen haben sollen; auch alles übrige bebaute und unbebaute Land sammt beinahe 500 anderen Hörigen mit deren Weibern und Kindern dem von ihm (dem Patriarchen) und von ihnen (Dyebald und Truta von Chagere) für die Benediktiner-Mönche neu gegründeten Kloster Obbremburch im ewigen Eigenthumsrechte dienen sollen. Auch soll diesen Mönchen, nicht aber ihnen, den Stiftern, oder irgend Jemand Anderem, sondern allein nur den Mönchen gestattet sein, daselbst Mühlen zu errichten, vom Walde oder Forst für sich und die Ihrigen, so viel sie können, auszuroden und zu ihrer Pflege zu verwenden und ihre Grenzen durch Ausrodung und Ansiedelung von Bau-leuten nach Vermögen zu erweitern. Diese Mönche allein sollen das volle Recht besitzen, allda Mühlen zu erbauen, zu fischen, zu jagen, die Decken von Hirschen und von anderem Wilde, wie auch Falken und Sperber im Walde oder Forste ohne alle Widerrede zu nehmen.“

¹⁾ Orožen piše v svoji knjigi „Das Bisthum und die Diözese Lavant“ II. del, stran 7., sledeče: „Der edle

je obiskal samostan Ulrik, koroški in kranjski vojvoda, ter ga takrat in še pozneje bogato obdaril, ker je bil vedno poseben njegov dobrotnik.

Kakor cerkve in samostani sploh, imel je tudi gornjegrajski samostan mogočne zaščitnike („vögte“), med katerimi se imenujejo soneški in heunburški plemenitaši, leta 1361. avstrijski vojvoda Rudolf za kratek čas, in celó cesar Friderik IV. po smrti poslednjega celjskega grofa Ulrika IV. l. 1456.

Opati benediktinskega samostana v Gornjemgradu so bili: Berthold (1145—?), Engelbrecht (1173—1175), Curtirannus (1209—1228), Albert (1228—1240), Henrik I. (1241—1246), Henrik II. (1247—1268), Janez I. (1268—1286),

jevo so bili gotovo tudi politični, zakaj menihi so bili privrženci celjskih grofov in torej njegovi nasprotniki. Papež Pij II., ki je bil poprej cesarjev kancelar, župnik pri svetem Pankraciju v Starem trgu in tudi škof v Trstu in Sijeni, pogovarjal se je s cesarjem skoro gotovo že poprej o tej stvari; zato je obdržal opatijo v svoje razpolaganje, da ž njo ukrene po cesarjevi volji. Med tem pa se menihi niso zmenili za cesarjevo prepoved, ampak si izvolili za opata prejšnjega priorja, jednookega Gregorija Hiniga iz Trebnjega.

Sedaj sklene cesar, da hitro zvrši namero, ker mu jo je bil papež odobril s pismom z dné 6. kimovca leta 1461. Že dné 6. grudna l. 1461. je izdal v Gradcu ustanovno listino za

škofijo ljubljansko, v kateri je podaril ljubljanskemu škofu grad Goričane, vrhu tega pa izraža svojo voljo, naj bi se za škofovsko mizo (mensae episcopali) v Ljubljani vtelesila gornjegrajska opatija s pridržkom, da v gornjegrajskem samostanu ostane odslej deset ali dvanajst reformovanih menihov.

Papež je zvedel o vseh teh dogodkih in izdal pismo iz Pience z dné 18. kimovca l. 1462. na krškega škofa Ulrika, v katerem naroča, naj v njegovem imenu volitev opata ovrže ter patru Gregoriju in vsem menihom naloži večno molčanje. Krški škof Ulrik

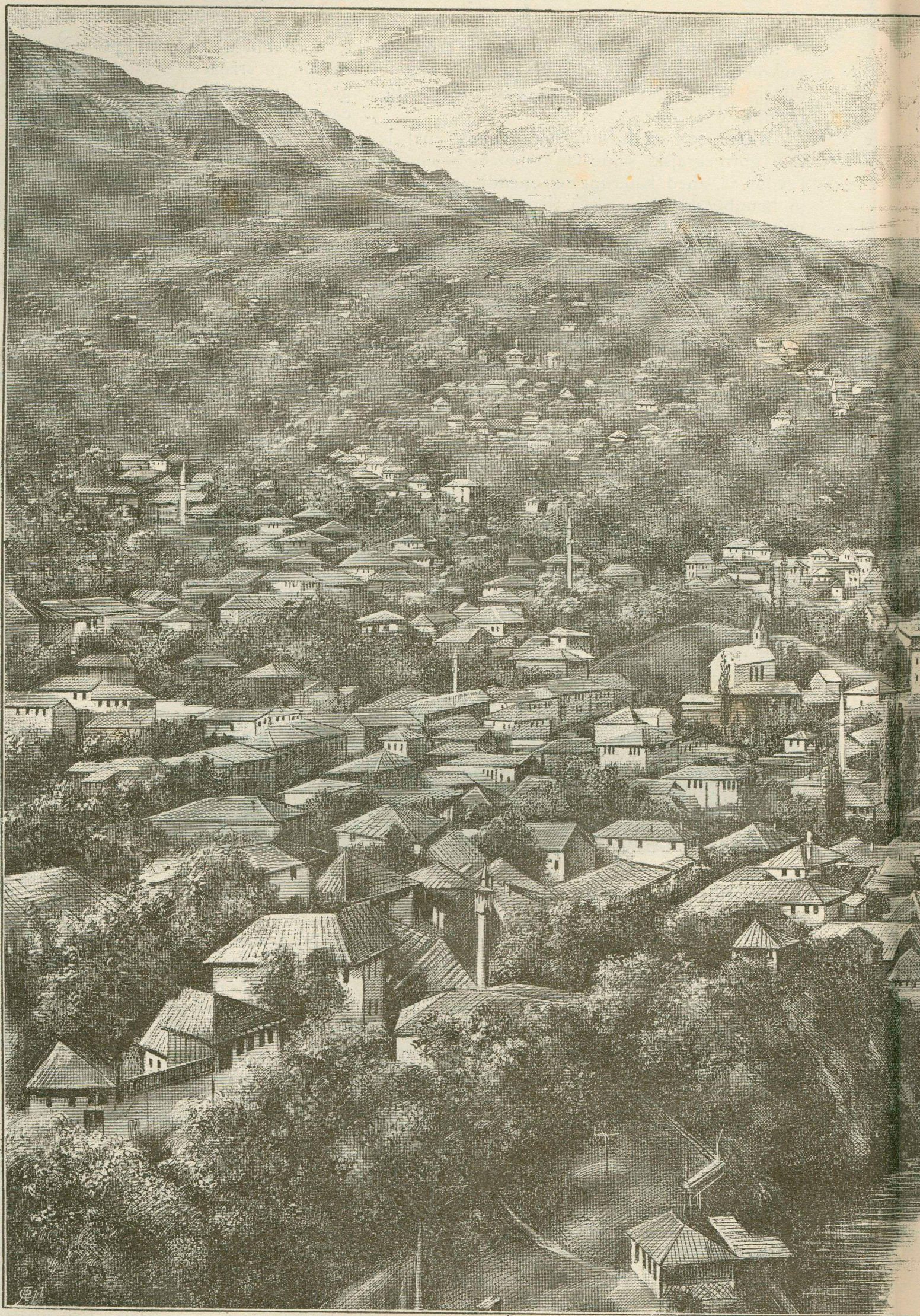
je po zaslišanju opata Gregorija v Dunajskem Novem mestu vkljub njegovemu upiranju določil, da je volitev ovržena, in da je zaradi cesarske postave odsihmal ljubljanski škof lastnik samostana gornjegrajskega in njegovih pritklin. To razsodbo je potrdil papež dné 3. rožnika leta 1463., zavrgši vsak ugovor, ter naročil sosednim škofom: labodskemu, sekovskemu in krškemu, naj priznajo omenjeno razsodbo.

Vendar so se benediktinci in opat Gregorij upirali še celo leto ter listine, zapisnike, dragočenosti, zlato in srebro, denar, perilo, posode, orodja, živino in živila spravljali iz samostana. Lahko umevamo, da so si tudi okoličani marsikaj prisvojili, tako da je prvi škof Žiga Lamberški, ko je našel bivši samostan ves oropan, prosil papeža in cesarja, naj posredujeta in

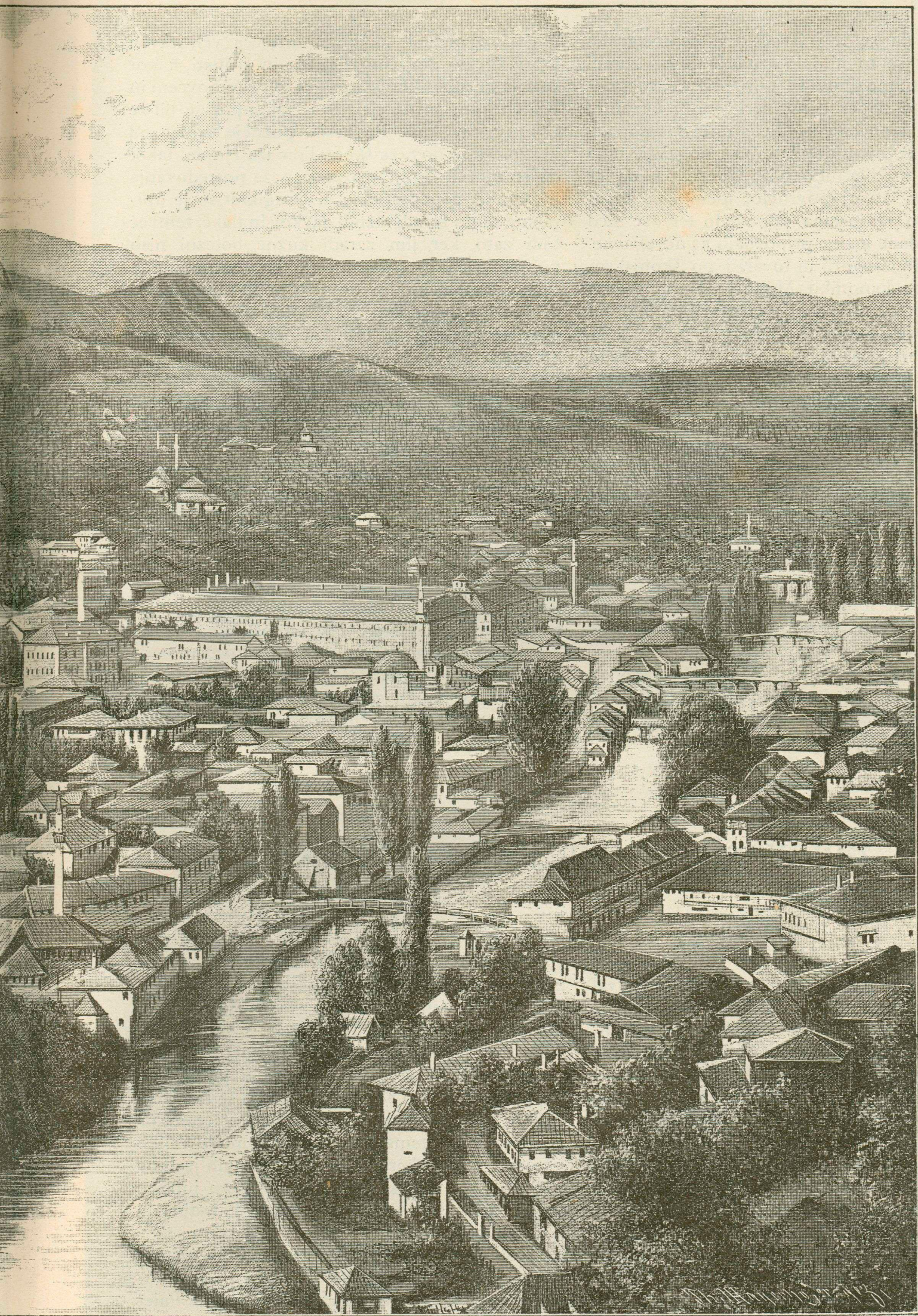

Cerkev in grajščina v Gornjemgradu. (Po fotografiji F. Weinhandla.)

Oton (1286—1295), Wülfing I. (1295—1308), Leopold pl. Neuenburg (1308—1342), Janez II. (1342—1352), Ulrik (1353—1365), Nikolaj I. (1365—1404 ali do 1408), Wülfing II. (1408), Nikolaj II. (1409—1412), Jurij Wernberger (1413—1422), Konrad (do 1438), Rudolf (1438 do 1443), Benedikt (1444—1449), Kaspar Pinter (do l. 1461). Po smrti tega opata je naznanil cesar Friderik IV. menihom, naj počakajo z volitvijo novega opata, dokler njegovo poslanstvo od papeža ne prinese odgovora. Cesarjev poslanec je bil Hartung pl. Capell, doktor prava in cesarjev svetovalec. Ta je imel nalog papežu naznaniti, da namerja cesar ustanoviti škofijo v Ljubljani in isto oskrbeti z dohodki gornjegrajske opatije; zato naj pridobi od papeža dotično dovoljenje in prepoved, voliti drugega opata. Med drugimi nagibi za ravnanje cesar-

Sarajevo. (Po fotograf

pomagata, da se mu izroči vse samostansko imetje. Ker se to ni dalo drugače doseči zaradi trdovratnosti menihov in njih privržencev, postopalo se je zoper nje s cerkvenimi kaznimi, naposled z izobčenjem. Šele dné 8. listopada l. 1463. so se menihi udali in se pogajali, kako bi se stvar uredila. Pogodili so se pa, da se vse odnesene stvari povrnejo, menihi se vsem pravicam do samostana odpovedó ter vse med prepirom izdane listine pripoznajo za neveljavne. Na to so bili Gregorij in tovariši po škofijskem pooblaščenju kanoniku Mohorju Harlandskemu odvezani cerkvenih kaznij; Gregorij pa je dobil za povrnjenje listin 120 zlatov.

Toda prvi škof Žiga je imel veliko dela in truda, da je dobil vsaj nekaj odnesenih stvari. Nove razmere v samostanu niso več prijale ostalim menihom. Ko so se pozneje bali še turških napadov in ni bilo več dovolj živeža, poizgubili so se s časom vsi. Ker se škof ni mogel več nadejati, da se benediktinski samostan obdrži, prosil je papeža, naj omenjeni samostan zatre in odslej umesti deset ali dvanajst svetnih duhovnikov za redno opravljanje službe božje.

Papež Sikst IV. je škofovo prošnjo uslišal s pismom z dné 8. malega travna l. 1473. Tako je nehal benediktinski samostan v Gornjemgradu, ki je bil tam 333 let.

Kakor poprej z zaostalimi menihi, tako so imeli ljubljanski škofje mnogo sitnostij tudi z novimi podložniki, kateri so se novemu redu upirali in niso hoteli dajati raznih davkov. Gornje-

grajski okoličani so hoteli meseca vel. travna l. 1635. celo grajščino napasti in oropati, kakor so bili storili s škofijskima gradoma Vrbovcem in Rudenekom pri Rečici. Prvi tak upor je bil že l. 1495. za škofa Ravberja, pozneje zopet od l. 1603. do 1607. za škofa Tomaža Hrena, tako, da so morali škofje prositi papeža posredovanja in pomoči zoper upornike. Drugikrat so se upirali ne samo zaradi raznih davkov in tlake, temveč tudi zato, ker jim zaradi kužne bolezni niso več dopuščali pokopavati rajnikov okoli župne cerkve, ampak so jim določili novo pokopališče pri podružni cerkvi sv. Magdalene, češ, da ni prav blagoslovljen. Hujšaki so dopovedovali kmetom, da škof ne more prav blagosloviti pokopališča, če ni navzočih dvanajst kardinalov in še vsaj jeden patrijarh. Naposled je ta prepir razsodil papežev nuncij J. B. Salvagus v Gornjemgradu dné 23. kimovca l. 1607.

Ko je bil zatrt benediktinski samostan, nastavili so tukaj svetne duhovnike (deset ali dvanajst). Ti so živeli skupaj v samostanskem poslopju. Škof Tomaž Hren pa je l. 1605. preosnoval njih pravila in jih imenoval „Collegium Marianum“, ki je obstal do Jožefa II. V ta kolegij so sprejemali navadno novomašnike, nekaterikrat tudi bogoslovce, ki so dokončali bogoslovne nauke. Tu so nadaljevali svoje nauke pod ostrim nadzorstvom svojih predstojnikov kot škofijskih pooblaščenecv, vadili se v dušnem pastirstvu ter bili v pomoč na slovečih božjih potih pri Novištifti in sv. Frančišku. (Konec.)

Potovanje križem jutrove dežele.

(Piše dr. Fr. L.)

I. Novi junak.

Že dve leti sem dragim znancem opisoval znamenitosti egiptovske pod naslovom „Na jutrovem“. Ta naslov je bil le deloma primeren; izbral sem si ga bil zato, ker sem mislil, da bodem lahko opisal še kaj več jutrovih krajev nego samo Egipet. Ne bojim se brez vzroka, da so se naši spremljevalci že naveličali jednoličnega egiptovskega pohajanja. A tudi mene teži neka sitnost. Zoperno se mi zdí govoriti vedno o sebi (dasi ne sovražim samega sebe), kakor tudi nerad čitam spise, v katerih pisatelj vedno tolče na veliki boben svojega „jaz“ ali pa celo „mi“. Zato sem premišljal, kako bi si pomagal. Najlože se je dal premeniti naslov: tako ne bode naš spis kakor morska kača. A o čem naj govorim, če ne o sebi in o svojem potovanju?

Tudi v tem mi je pomagala sreča ali previdnost božja. Kot prijatelj umetnosti sem se zanimal za lepe slike in posebej še fotografije. Tu pa tam sem opazil nenavadno velike fotografske slike iz jutrove dežele s podpisom: „Ch. Paier“. Vzroka je bilo torej dovolj, da sem se jel zanimati za moža. No, iskati ga ni bilo treba, prišel je l. 1884. sam, in tako se je začelo najino znanje. Po tem znanju lahko rečem, da poznam moža temeljito. Ker se je mudil veliko let na jutrovem, ker govori poleg drugih jezikov tudi arabski in turški jezik, znane so mu jutrove dežele prav dobro, namreč Egipet, Palestina in kos evropske Turčije.

Kdo ni uganil, da sem nagovarjal tega znanca, naj popiše svoje dogodke v jutrovih deželah? Toda vsak človek ni pisatelj in tudi naš Pajer se ne more sam predstaviti slovenskemu ob-

činstvu. Torej treba, da ga predstavim kot novega junaka, s katerim se bodo odslej mnogokrat bavili dragi čitatelji. Mnogo mi je povedal ustno, prav mnogo mi je poročil pismeno, torej se bodem lahko oklepal resnice, ko bom pisal o njem. Ker je hodil Pajer semtertje po jutrovih deželah, bode mi prilika opisati one kraje in njih posebnosti. Da pa čitatelji ne bodo čisto pozabili mene samega, povedal bodem o priliki tudi, kar sem sam videl in doživel.

Kdo pa je naš Ch. Pajer? On je bil in je — kolikor more — popotujoči fotograf. Kot fotograf je hodil po jutrovem in delal slike raznih jutrovskih krajev, raznih poslopij in drugih znamenitostij. Toda ni bil zmerom fotograf, zakaj fotograf se ne rodi kakor pesnik, ampak šele postane z učenjem in vajo, kakor govornik. In zdi se prav, kakor da sta fotograf in govornik v Pajerju tesno združena, zakaj mož govori, kakor bi se usipalo babje pšeno izpod neba. Kadar se oziram na ime, tedaj bistroumno premišljujem, kaj bi iz njega dognal v prid svojemu junaku. Navaden človek bi dejal, da je Pajer isto, kar Baier, torej mož z Bavarskega doma. Potemtakem bi bili predniki našega junaka prišli nekdaž iz Bavarije na Kranjsko, ali pa so se morda na Bavarskem dalje mudili, tako nekako, kakor imenuje Notranjec Hrvatarja tistega moža, ki gre po zimi na Hrvaško les sekat in spravljat. Toda natančnejše preiskovanje in oziranje na jezikovne zakone in glasoslovne premembe bi dokazalo brez težave, da ime Pajer ni nič drugega, kakor — boljar, t. j. slovanski plemenitaš. Seveda razločka med obema imenoma je dokaj; prav to pa priča, da je bilo treba veliko sto let, predno se je „boljar“ premenil v Pajerja, torej je plemstvo ali boljarstvo našega junaka jako staro. Ob času slovenskega kralja Samo-ta se je njegov praded bojeval skoro gotovo zoper nemške Franke. Kajpada, take reči so le za visoko učenost.

A pustimo učenost in oglejmo si Pajerja, kakoršen je brez plemstva in naslova. Rodil se je v Kranju dné 14. grudna l. 1839. in dobil pri krstu ime Kristijan. Oče mu je bil trgovec, ki je otrokom in ženi zgodaj umrl in jih pustil v stiskah. Naš junak je hodil v ljudske šole, potem v Celju v pripravnico in dobil l. 1854. — 15 let star — učiteljsko službo v Žalcu na Štajerskem. Tu je ostal samo jedno leto. Pozneje (l. 1857.) je dobil službo na Kranjskem in sicer na Dovjem. A naš Kristijan ni imel mirne krvi, da bi bil živel dolgo na enem kraju. Po nekem znancu je dobil v roke poročila o misijonu v osrednji Afriki, ki je imel takrat glavno postajo in središče v Hartumu. To mesto je Slovencem dobro znano iz življenja slovečega Knobleharja. Ptuje dežele so

našega učitelja mikale tako, da je prosil, naj bi ga sprejeli v misijon. Gosp. Luka Jeran mu je šel na roko, sprejeli so ga, in v poletju l. 1860. je odrinil iz Trsta s tremi tovariši.

Kajpada je 20letnega mladeniča vse mikalo, kar je videl med potoma. V Aleksandriji je bil takrat sedanji veljak in bogatin in naš rojak baron Žvegelj, „éléve“ (vajenec ali pripravnik, rekel bi po domače) pri avstrijskem konzulatu, t. j. onem uradu, ki skrbi za Avstrijce v Aleksandriji. Žvegelj je potnikom poskrbel stanovanje v lepem hôtelu, in naš Kristijan je po morski vožnji spal prav dobro. A ko je vstal drugo jutro, bil je ves opikan od komarjev. To je bila prva prijetnost egiptovska. Urno so odpotovali naši znanci po železnici v Kajiro, od tod pa z ladijo „Stella matutina“ naprej proti jugu po reki Nilu. Vozili so se mimo Assiuta, obiskali Luksor, kjer so starodavni silno zanimivi ostanki templjev; v Monfalutu, majhnem mestecu ob Nilu, obtičala je ladija v blatu. Ker je bilo vroče in voda plitva, skoči Kristijan urno v Nilovo vodo, da bi se kopal. Prestrašen vpije „rejis“, poglavar ladije: „timsa, timsa“, t. j. krokodili. To je spravilo Kristijana hitro iz vode in pa nekatere črne stvari, ki so se premikale po reki in katere so se zdele po pravici žrela krokodilov. Ali niso takrat krokodili točili solz, ker niso dobili pod zobe Kristijanovih kostij, ne vemo. Kristijan je ostal v misijonski postaji Šelal in bil tukaj kot služabnik štiri mesece.

Med drugimi boleznimi se loti Evropca v vročih krajih posebno rada griža ali disenterija. Prijela je tudi Kristijana in prisilila, da se je vrnil v Aleksandrijo, kjer se je nekoliko pozdravil. Od tam pa jo je mahnil prvič v sveto deželo, češ, ker sem že tukaj, grem še v Jeruzalem in Betlehem. Bilo je to po zimi l. 1860. Meseca svečana naslednjega leta je bil že v Trstu — vesel, da je prinesel domov zdravo kožo.

II. Vožnja v zaboju.

Predno potujemo z novim junakom po Egiptu in sveti deželi, treba, da ga še jedenkrat spremljamo potujočega od doma v Aleksandrijo.

Kdor je bil jedenkrat v Egiptu ali sveti deželi, ne pozabi ju nikdar. Kdor je pil Nilovo vodo, želi jo piti tudi drugič. Naš Kristijan pa ni imel samo te želje, ampak hkrati nemirno kri, ki ga je gonila po svetu in mu ni dala obstanka doma. Vrh tega se je bil naučil fotografije, ki se je bila takrat že razvila do dobra. In — rajši je hotel biti fotograf in hoditi po svetu, kakor biti v domovini učitelj. Kajpada: za kar imaš veselje, to te stori srečnega.

Naš bivši misijonar si ni bil še dobro ogledal domačih hribov in planjav, ko ga začne mikati

in vabiti, da bi šel drugič na jutrovo in tam za dalje časa ostal in poskusil srečo. Denarja je dobil polagoma, kolikor je bilo potreba za vožnjo, toda — druga zapreka je bila: bil je v vojaških letih — in niso mu hoteli dati za potovanje potrebnega potnega lista.

Kristijan misli in misli, kako bi se vendar-le dalo priti v Egipet, in tu mu pride na um nekaj, česar bi se ne bil lotil vsakdo. Šine mu namreč v glavo, da bi se dal prepeljati čez morje v zaboj; tako bi imel vožnjo po ceni in ušel bi oblasti. Kot bivši misijonski pomočnik je bival za nekaj časa v ljubljanskem frančiškanskem samostanu. Imel je znanca v bližnji prodajalnici; s tem se zmeni, da mu odda precēj velik zaboj, kakoršen se mu je namreč zdel potreben za jednega človeka. Kmalu je bil zaboj v oni sobici frančiškega samostana, kjer izpostavljajo domače mrličje. Dobil je za to dovoljenje predstojnikovo, seveda ne brez zvijače. (Čitatelj naj ne misli, da stavimo junaka za vzgled krščanskih čednostij in da želimo, naj ga drugi posnemajo. Naš Kristijan je imel muhe in slabosti; popisujemo ga, kakoršen je bil, ne, kakoršen bi bil moral biti.) Marsikomu se je sicer zdelo čudno, kaj hoče mladi človek z zabojem, toda Kristijan se je znal izrezati, češ, potrebujem ga za fotografijo, da si napravim temnico. Od mizarja je dobil orodje za delo, napravil notranji prostor tako velik, kakor je potreben za sedečega človeka, zlasti ne širšega, kakor je bil njegov hrbet. Ob strani si je naredil močne obode za držaje, da bi se ob nje prijemal, prevrtal več malih luknjic, da bi lahko sopel, in sploh vse je pripravil, da bi mogel v zaboju preživeti nekaj dnij. In ker je bil Kristijan veren človek, prilepil je na desno steno celó podobo sv. Jožefa in se priporočil njegovemu varstvu. Kajpada pomislil ni, da se je slabo priporočal sv. Jožefu s svojim ravnanjem, t. j. da je hotel ubežati svoji domovinski dolžnosti, zlasti pa, da je šel v tako nevarnost.

Kristijan je bil odločen in hotel zvršiti, kar je bil sklenil. Zaboj spravi na kolodvor, razodene svoji materi načrt in se od nje poslovi, nakupi si tudi živeža, namreč suhih hrušk in brinovca, in hajdi po noči v Trst z zabojem vred!

Ko zagleda drugo jutro morje in se spomni, kakšno vožnjo si je namenil, pretrese ga strah. „Pojutranjem bodeš sam plaval po tej velikanski vodi — pa kako? Ali ni to predrzno? Ali je mogoče?“ — Vlak obstoji v Trstu, Kristijan skoči iz voza in se napoti v znano mu gostilno, kjer si najame svojo sobo in kamor ukaže primesti zaboj s kolodvora. Sedaj je bilo treba iti na pravo delo: sebe je bilo treba spraviti v zaboj, zaboj na ladijo, oboje pa v Aleksandrijo. Najprej treba torej iti k odpravniku, ki pre-

vzema blago in spravlja na ladije. Ta je bil prijazen Kranjec. Kmalu se domenita, da prevzame pojutranjem odpravnik neki zaboj, ki pride jutri iz Ljubljane, in ga spravi na ladijo; „v njem je obleka in orodje za nekega mizarja, Kristijanovega sorodnika v Aleksandriji. Nanj se naj napravi naslov. On sam, Kristijan, mora pa takoj odpotovati na Reko in zato ne more več odpraviti zaboja“. Odpravnik še vpraša, koliko tehta zaboj, in naš junak pové, da tehta 136 funtov, toliko, kolikor je tehtal tedaj on sam. Tako je bila stvar urejena, in plačati je bilo treba samo 7 gld. 56 kr.

Drugi dan je imel Kristijan še čas, da je hodil po Trstu in si ogledal tudi ladijo, ki ga bode vozila na jutrovo. Imenovala se je Neptun in bila narejena na kolesa. Obhodil je vse prostore, posebno natančno pa si je ogledal kraj, kamor devajo zaboje. Ko je videl, kako mečejo blago sem in tje, ko je dihal neprijetni duh, poprijel ga je zopet strah, da je potem ves zbežan taval po ulicah. Da bi se osrčil, gré v gostilno, postreže si z močno črnino in okusnim mesom, in takoj se mu je vrnil navadni pogum. Tudi cerkve ni pozabil, ampak šel je k svetemu Antonu molit za srečno potovanje. Dal si je za pot prirediti tudi pečenega mesa in kar mu je bilo še všeč, da bi lože prebil prostovoljni zapor v zaboju. Toliko bolj se je bilo treba dobro preskrbeti, ker se ne more nihče zanašati, da ne bode na morju nikake zamude.

Prišla je usodna noč pred odhodom. Da Kristijan ni spal, pač ni treba praviti. Dal je strežaju potrebna naročila, pripravljaj poslednje stvari, priredil pismo za ta slučaj, ko bi med potoma umrl, in izkušal pomiriti hudo razburjenost. Ko je bilo polnoči in je po gostilni že vse mirovalo, odpre vrata in se polagoma zmota v zaboj; pokrov zabojev se je dobro zapiral in odpiral od znotraj. Ko je pritrdil in zaprl pokrov ter poskušal, kako bode v novem stanovanju, postane mu kmalu tako vroče in zaduhlo, da ga oblije obilen pot in ga groza izžene iz strašnega prostora. Najrajši bi bil ubežal in popustil zaboj, naj se zgodi ž njim karkoli. Leže na posteljo; strah ga navdaja na jedni strani, na drugi pa želja, da bi vendar-le prišel v Egipet. In ta želja premaga naposled strah. Kristijan skoči s postelje in zakliče: „Naprej! Naj pride, kar hoče!“ Ura je bila že pol sedmih zjutraj. Naš junak odpre pokrov, spravi vse svoje stvari, katere si je bil nakupil, v zaboj, vzame tudi precēj vode, sede sam vanj, zapre močno pokrov, ovije si dobro glavo, da bi ga udarci hudo ne boleli, zveže se potem dobro z vrvjo in priveže k ročajem, potem pa pričakuje v tem stanju, da prideta nosača po zaboj

(Dalje.)

Književnost.

Slovenska književnost.

Knjige družbe svetega Mohorja.

Na krivih potih. *Povest. Priprostemu ljudstvu v pouk in zabavo spisal Žaljski. Slov. Večernic XLVII. 7v.* — Z letošnjim zvezkom „Slovenskih Večernic“ je družba sv. Mohorja prestopila na novo polje. In v tej meri, kakor se razširja prekucijski socializem, provzročen po brezobzirnem kapitalizmu, ter se mu nasproti stavlja krščanski socializem, treba je, da se, zlasti odkar se je sam sveti oče oglasil v tej stvari, tudi slovensko ljudstvo seznaniti s poglobitnimi načeli in težnjami obojega socializma. V obliki mične povesti je to najlažje storiti. V tej povesti spoznaš mednarodni rovarski socializem, poleg tega pa tudi blagodejni krščanski. Kar se tiče posebej obrtnih nadzornikov, res je to blagohotno uvedla država, a zaželeno koristi delavec še nima od tega, največ zato, ker se delavec večinoma ne more čisto prosto pritožiti zoper razne hude krivice po tvornicah in jamah. Pisatelj je značaje načrtal dobro, le o 16letni Zorani se nam zdí, da mladeniča Ivana vendar-le preveč nadkričuje v pogumnosti. Nenavadno in neumestno je, da župnik v svoji pridigi kar naravnost hvali novega gospodarja rudniškega, rekoč: „Mož, kateremu sedaj služite, je vsega spoštovanja vreden. Jaz sam sem se prepričal, da se vam je, odkar on tukaj gospodari in zapoveduje, v vsakem oziru obrnilo na bolje.“ (Str. 139.) Božja previdnost odseva iz cele povesti prav lepo.

Praktični nauki na str. 14. in 15. so sicer prav koristni, a neskladne so misli v teh-le dveh zaporednih stavkih: „Človek je stvarjen po božji podobi, in njegova dolžnost je, da to podobo kolikor mogoče lepo ohranjuje. Nič pa ne pospešuje telesne lepote bolj, kakor snaga.“ Ali ni le duša človeška ustvarjena po božji podobi? Neka posebnost je poroka v terek. Na str. 17 se ima tožilnik glasiti „duha“ nam. „duh“. Str. 20 morda „me druge“ nam. „mi druge“; str. 90 bi želeli besedico „se“, ker govorimo (a ne povsod. Ur.): „če se mi ne preleže“ ali pa: „če mi ne odleže“; str. 119 „nejevercu“ nam. „krivovercu“. „Dejanje doprinesel“ na str. 137 ni slovensko. „Zveličar“ — „Odrešenik“, „Gospod“ (= Jezus) piše pisatelj z malo začetnico. Da je grajščinska gospa morda še enkrat prejela sv. zakramente, ko ji je prihajalo hujše, bilo bi umestno naravnost omeniti, sicer se le sluti. Nam. „končno“ (konečno) bi bilo bolje rabiti „poslednjič“, namestu „rudeč“ „erdeč“ ali „rdeč“, nam. „sodnija“ „sodišče“. Kazalni in svojivni zaimek stopata prerada za pridevnik; saj ne slišimo ljudstva, da bi govorilo n. pr. tako-le: V zaduhlih teh podzemskih prostorih, z beraško to drhaljo, pogubne svoje nauke, prijetno svojo vonjavo itd. Sicer je jezik

lep. Zlasti pa namen, vsebina in mikavnost v tej povesti delajo čast pisatelju in družbo prav toplo priporočajo.

Val. Bernik.

Kitajci in Japonci. Spisal J. Starè. Str. 143.

— Med letošnjimi knjigami naše družbe se po zunanji lični obliki odlikuje najbolj Staretova: „Kitajci in Japonci“. Prijeten tisek, premnogo lepih in — kolikor morem soditi — stvarno resničnih slik, celó dva slovenska zemljevida — to bode jako ugajalo našim družabnikom, kakor je ugajalo tudi meni. A ne samo vnanjščina je vredna take pohvale, ampak tudi poučna in kratkočasna vsebina. Zares dobro jo je pogodil odbor, da je sklenil izdajati narodopisne in zemljepisne knjižice. Obzorje našega, za take stvari tako radovednega, naroda se bode razširilo in s tem se bode tudi bolje zavedal samega sebe. Ob enem se pa dandanes prav na tem polju lahko podá občinstvu izborne tvarine, zakaj narodopisje se je v poslednjih letih povzdignilo jako visoko. Pa tudi s tem je pravo zadel naš odbor, da je izročil prvo delo te vrste gospodu Staretu, zakaj — in s tem izrekamo ob kratkem vso pohvalo — gospod profesor daje s tem delcem vsem naslednikom svojim dober vzgled.

Večji del knjige se peča s kitajskim cesarstvom, le majhen kos (jedno poglavje) govori o Japoncih. Prav trdnega reda ni v celotnem obdelovanju. Najprej govori o Kitajski deželi, narodu in o splošnih stvareh, nato pa o raznih stanovih in njih opravilih. Kdor je prečital vso knjigo, sestavi si lahko dokaj popolno sliko kitajskega življenja. To lahko presoja oni čitatelj, kateremu so znana jednaka dela v drugih jezikih.

Jako važno v takem delu za ljudstvo je, da je preprosto in umevno. To lahko pripoznavamo naši knjigi. Gospod Starè piše gladko in preprosto, jezik mu ni okoren, kakor se rado zgodi v takih delih. Tudi pisava je dokaj pravilna, če izvajamo kako malenkost, n. pr. „trak od rudečega papirja“; tako ne pravimo Slovenci, ampak: trak papirja, ali pa iz papirja. K večjemu takó bi se izraz utegnil razlagati, kakor „ostanki od južine, od večerje“ itd.

Radostno torej pozdravljamo lepo knjižico in želimo, da bi dobila mnogo enakih sestríc.

Dr. Fr. L.

Slovanska knjižnica. 3. snopič: „Slučajno“.

Ruski spisal P. N. Polevoj. Posl. I. I. Kogej. „Amerikanci“, pripovedka I. I. Jasinskega. Posl. V. K. Ratimir. 4. snopič: „Protivja“. Slika iz življenja. Slovaški spisala Ljudmila Podjavorinska. Poslovenil Anonym. „Az buka“. 5. snopič: „Cesarja je bil šel gledat“. Humoreska. „Pravda“. Humoreska. „Prevžitkar“. Povest. Vse tri iz lužiškega poslovenil Simon Gregorčič ml. — V 3. snopiču je najprej pripovedno opisan zgodovinski početek

samostana Orača po narodnem sporočilu tverskem. „Povej, katero poročiš pa ti?“ „V presenečenju ustavi se sredi cerkve.“ To dvojje ni za slovenska ušesa. V „Amerikancih“ je nejasno, kaj je „plastišče“ in „platišče“, ali je oboje isto? — Slika iz življenja slovaškega med židovskimi krvosesi v 4. snopiču sega globoko v družinske razmere naših bratov. Zato je mikavnejša. Nekoliko se tu pa tam pozna ženska pisava, a v zamotanju povesti se razodeva mlada pisateljica jako nadarjeno. Preložen je spis nekako trdo, napačno rabljena besedica „vsaj“ se kot poreden otrok vtika pogosto v govorico. Namestu: „nikdar pa ni tih, blažen spomin“, stal naj bi rodilnik. Primerno je postavilo uredništvo koncu spisa kratek „dodatek“ o slovaških tužnih razmerah med šovinističnimi Madjari in o pisateljici, prav imenovani Ljudmili Riezne-ovi. Snopič sklepa cirilska šola, namreč nauk o azbuki, abecedi ogromne večine Slovanov. Za poskus je v cirilici natisnjena S. Gregorčičeva: „Domovini“ in „Pri mrtvaškem odru“, v 5. snopiču pa istega „Sam“. Ta snopič je zopet jako primeren slovenskim razmeram. Humoreska „Cesarja je bil šel gledat“ seveda nekoliko pretiruje istino. „Prevžitkar“ daje koristen in po drugi strani grozen nauk prevžitkarjem in mladim gospodarjem pa gospodinjam. „Izpoznali“, „za deset let se ne raztrga“, „ogljije“, „uglihajva se“, „med Lipskem“ (pač tisk. pomota) ne pišimo! „O baltiških Slovanih in Lužičanih“ je najpotrebnejše povedal v dodatku isti gospod prelagatelj. Kar jih je pod prusko vlado v Šleziji (v Dolenji Lužici), ti so dvakrat bratje ogerskih Slovanov. — Splošno se kaže napredek v jezikovnem in stvarnem oziru. Val. Bernik.

Zabavnik. Zbirka družbinskih iger za v sobi in pod milim nebom. Nabral in izdal Anton Brezovnik, učitelj. Celje 1893. Tiskal in založil Dragotin Hribar. Osmerka. Strani 207. Cena 70 kr., po pošti 5 kr. več. — Človek potrebuje družbe. In družba naj človeka oplemenjuje. Soseb treba mladini v družbi pravih svetovavcev in zabavnikov, da ne zagazi na opolzno pot nenravnosti. Po treznem resnem delu treba odpočitka, razvedrila, igre. To je spoznala tudi vlada in zato „se igra ljudsko-šolska in srednješolska mladina na državno povelje“. Mladi svet se rad igra in šali in veseli. To je prav po dokončanem delu in po pravilu starih „est modus in rebus“. Zato pa mislimo, da je dobro došla lična knjiga gosp. Brezovnika z imenovanim naslovom. V predgovoru gospod pisec sam pravi, kakšen namen ima, namreč pomoči, „da se ne bi naša mladina igrala in razveseljevala v — tujem jeziku.“ Zares izvrsten namen, zato tudi tolika razlika v vsebini v knjigi: „Orakelj“ 1—59, kateri morebiti ne bo vsakomu po volji, vsaj tistemu ne, kateri ne bo prav zadel. „Igre za zastavo“ 59—81 znane so večinoma, kakor tudi „Družabne

igre za v sobi in pod milim nebom“ od 81—114. Samo to bi želeli, da bi si vsak prijatelj igranja dobro prebral in zapisal igre, katerih tu ni našel ter jih kje priobčil. Zakaj tudi igre, še tako malenkostne, kažejo narodni ali pa zopernarodni duh. „Pikčanje“ str. 117—130 in „Slepilne igre in umetnije“ 135—169 — kakor se vidi — niso izrasle na domačih tleh. „Uganke in računske naloge“ 169—194 so nekatere prav dobre in mikavne, druge pa znane, vendar tudi v knjigi dobro došle. Jezik je razven nekaterih nedoslednostij dober. Pogrešek je „izišlemu“ nam. „izešlemu“, kar je že dokazal „Dom in Svet“. Opomnja na str. 207 glaseč se: „Po jako neljubi pomoti vrinil se je v besedah igravec, kazalec i. dr., v namestu pravilnega I, kar hoti popraviti častiti bralec sam“, zdí se mi neumestna. Po mojih mislih — najbrž v kratkem jih priobčim — je za našo pisavo razven nekoliko iznimk le nasprotno prav. Dovolj je sedaj povedati, da novi „Slovar“ piše le v, kakor: „igravec“ str. 192, „kazavec“ 392 itd. No, kakor rečeno, o tem drugje več! Te in druge nedoslednosti nikakor ne manjšajo vrednosti knjige, in zato jo priporočamo vsem, ki se zanimajo za take reči.

Fr. S. Lekše.

Ilustrovani narodni koledar za navadno leto 1894. Uredil in izdal Dragotin Hribar v Celji. Leto VI. Osmerka. Str. 148. Cena 1 gld., po pošti 10 kr. več. — Bodisi po obliki, bodisi po vsebini se vjema letošnji Narodni koledar z lanskim. Razložek je nekako le ta, da je ilustrovanje Koledarjevo letos nekam prostee, lažno in vkusno, kolikor vemo — tudi dokaj izvirno, in pa ta, da ni letos v njem nobene pripovedi. Namestu te je za zabavo spis: „Spomini iz jugovzhodne Bosne“ (sp. stotnik Igo Kaš). Spis „Selitev Slovanov proti jugu“ (S. Rutarja) se letos nadaljuje; med življenjepisi pa nahajamo črtice o Andr. Winklerju, Pavlini Pajkovi, Jožefu Pečnaku in dr. Benjaminu Ipavicu (vse s podobami). Naposled omenjamo dve pesmi Aškerčevi in spis „Moj sprehod po staroslavnem Pompeju“ (dr. Antona Medveda). Pred naslovno stranjo je krasno risan načrt „Narodnega doma v Celji“ (narisal J. Hraský). Ugodno znamenje za knjigoljubnost slovensko je, da more poleg Koledarja družbe sv. Mohorja iziti in se še trdno na noge opreti ta ali oni drug koledar z višjo kupno ceno.

F. Sv.

Koledar Katoliškega tiskovnega društva v Ljubljani za leto 1894. Namenjen zlasti slovenski duhovščini. Šesti letnik. — Ta (stanovski) koledar je izšel že pred daljšim časom. Kakor druga leta, podaje tudi letos korenito oceno slovenskih knjig za mladino in ljudstvo, katere pisatelj pač dobro umeva nalogo in dolžnosti ocenjevalčeve.

F. Sv.

Umetnost.

Slovenska umetnost.

Preteklo leto ni bilo posebno ugodno za našo umetnost. Večjih in znamenitejših del nam ni obrodilo. Naši **slikarji** in **kiparji** so izdelovali navadna dela, največ za cerkve svete podobe, in za posameznike portrete. Izmed onih del, o katerih smo zvedeli, omenjamo: Gosp. Ljudevit Grilc je slikal sv. Florijana in sv. Barbaro poleg portretov; gospod S. Ogrin podobo blaženega Leopolda za frančiškansko cerkev v Ljubljani poleg križevega pota; gosp. Iv. Gosar, slikar v Gorici, je slikal za cerkev v Podgori sv. Frančiška; gosp. Josip Dekleva je naslikal pok. Slomška za mariborsko čitalnico, kipar Vek. Progar je izdelal več svetniških kipov.

Glasba. Naša glasba nikakor ni spala. Omenjamo napredno delovanje „*Glasbene Matice*“, ki se je pretekli mesec oglasila s koncertom in pa s tiskanim glasbenim delom. Koncert „*Glasbene Matice*“ se je vršil dne 3. grudna m. l. v ljubljanski redutni dvorani. Vspored je obsegal sedem točk, ki so vse zanimale občinstvo, zlasti ker so pevci in igralci izvedli vse dele res izborna. Prav narodnih motivov smo se radovali v „*Dekliškem zboru* in *Antonide-romanci*“, v kateri je operna pevka gospodična E. Řihova pokazala krepko čustvo za predmet, kakor tudi v „*Polonesi Filine*“. Po naših mislih je bil junak tega večera gosp. K. Jeraj, kateri se je pokazal res mojstra na goslih. Njegovo igranje je bilo ne samo lahno in spretno, ampak tudi natančno in precizno celó v najtežavnejših legah. Že naprej se veselimo, da ga zopet zaslišimo v prihodnjem koncertu „*Glasbene Matice*“. Gospod M. Hubad, ki si je znal pridobiti in izšolati tak pevski zbor, sme se veseliti znamenitega uspeha. Upamo, da bomo imeli prilike dovolj še natančneje poročati o hvalevrednih uspehih in pridobitvah, kakor tudi o udihi tega pevskega zbora. — Pretekli mesec je „*Gl. Mat.*“ izdala svoje letno darilo: „*Album*“, 12 pesmi za višji glas s spremljevanjem klavirja, zložil Anton Nedvėd. Izdala in založila „*Glasbena Matica*“. V Ljubljani 1893. Natisnila Josip Eberle in dr. na Dunaji VII. Poleg tega še: *Poro-*

čilo o delovanji „Glasbene Matice“ za l. 1888/89, 1889/90, 1890/91, 1891/92, 1892/93. V Ljubljani 1893. Založila „Glasbena Matica“. Tisk Blaznikov. Mala osmerka. Str. 47.

Cerkvena glasba ni zaostajala v preteklem letu za prejšnjimi leti. A o tem se nadejamo obširnejšega poročila.

Stavbarstvo — ni bilo v naših deželah brez lepih proizvodov, a žal, da se ta umetna stroka našemu narodu, našim domačinom tako odtuja. Zlasti v Ljubljani se je zidalo v minulem letu toliko, kakor še malokdaj; Ljubljano bi ob tržaški cesti skoro ne poznal človek, ki ni bil nekaj let tukaj; tudi se lahko reče, da so mnoge stavbe prav lepe. Toda koliko je našega — narodnega dela v tem, ne morem dognati. Kje so časi, ko je „*Academia operosorum*“, v kateri so bili domačini, res domači možje in umetniki, nadzirala in vodila naše velike ljubljanske stavbe? Da bi si pač tu naš narod in naša narodnost pridobila kaj tal!

Upamo vendar, da bodo vsaj v **cerkveni umetnosti** naše slovenske dežele stanovitneje napredovale, kakor so doslej. Dne 30. listopada m. leta se je zbralo nekaj duhovnikov in nekaj svetnih veščakov, vseh skupaj nad 30, v ta namen, da ustanové društvo za cerkveno umetnost. Napravil se je neki načrt za podlago, volil začasni ali pripravljalni odbor, da sestavi pravila. Kar bomo zvedeli o delovanju tega društva, poročali bomo vselej z veseljem.

Poljska in hrvaška umetnost.

Poljaki žalujejo zaradi smrti nepresegljivega svojega slikarja **Jana Matejka**, ki je umrl dne 1. listopada m. l. O tem slikarju bomo obširno poročali v besedi in sliki.

Poljaki so dozidali lani novo krasno in veliko **gledališče v Krakovu**. (Glej sliko na str. 17.) Tudi Hrvatje namerjajo zidati gledališče v Zagrebu. Tako se dviga slovanska dramatika. — Hrvat Fra Celestin Medović se je lani na monakovski umetniški razstavi odlikoval s sliko „*Bakanalije v Rimu*“.

Razne stvari.

Mal spomin dveh slovenskih pesnikov — za kratek čas.

(Poroča kanonik dr. Josip Pajek.)

Narod, ki svojih mož ne časti, ni vreden, da živi. V bukvah modrega Siraha beremo prelepi opomin: „Hvalimo sloveče može in očake svoje. Njihova trupla so v miru pokopana, njihovo ime

pa živi od roda do roda. Njihovo modrost pripovedujejo ljudstva in njihovo slavo oznanjuje srenja.“ (Sir. 44. 1 — 15.) V ta namen bodi ta-le spomin dveh naših pesnikov.

Vrh veselih goric pri sv. Urbanu nad Ptujem pokriva zelena gomila rajnega Leopolda Volkmerja, domačega pevca našega. Rezan kamen, vdolan v zid tamošnje mrtvašnice, oznanja nam,

da počiva tam od svojega mnogoletnega truda mož, ki žive dni ni počival. Ko so mu v visoki starosti ginile moči in mu že tudi oko ni več prav svetilo, poslovil se je od svojih rojakov s temi-le besedami: „Vsaka reč ma svoj začetek, — Vsako čaka njeni kraj; — Da sem do zdaj ne mea svetek, — Čem si ga napravit zdaj. — Pevcev duh, ti mir mi pusti, — Mlade k pevanju podhusti; — Jakši bodo kak sem jaz: — Stari črep ja nima glas.“ Preprosto je živel blaga duša in pripravljaj mladenci za latinske šole. Preprosto so tekle njegove pesmi, zložene so v lozni obliki. Goreč prijatelj mladine in pa svoje drage domovine je Volkmer s svojimi popevkami budil Slovence, množil pobožnost in pošten smeh. Rojen l. 1741., je umrl l. 1816. Dolgo že počiva vrli mož v hladnem grobu, pa Goričani ga še niso pozabili in ga tudi ne bodo.

Kar je za nas Štajerce posebej Leopold Volkmer, to je za vse Slovence sploh Valentin Vodnik. Naš nepozabni Slomšek je z izbornim življenjepisom postavil štajerskemu rojaku Volkmerju spomenik. Še lepše pa je počastil Vodnika, ko je pisal: „Kakor žvrgoli v domačem logu slavček pesnice sladke, tako je naš rajni Vodnik svoje pesmi prav po domače prvi pel in je s svojim čednim petjem mnogo mladih pesnikov vnel. Vse je Vodnika rado poslušalo; od Soče do Mure, ob Savi in Dravi so se Vodnikove pesmi popevale in so ogrevale dobrovoljne Slovence. Bila je dōba Vodnikova našega slovstva lepa spomlad, blagi Vodnik pa njeno solnce. Ubožček je rajni Vodnik živel, ubožec je umrl, kakor je večidel pevcev osoda; ali njegov spomin po vsej slovenski zemlji slovi, kakor si ga je starček sam prav živo napisal, rekoč: „Ne hčere ne sina po meni ne bo, dovolj je spomina, me pesmi pojó.“ Valentin Vodnik je umrl 8. prosinca l. 1819., torej tri leta za Volkmerjem.

Štajerski in kranjski pesnik sta bila duhovnika, učitelja dijakov latinskih šol in oba sta bila veseliga srca in vedrega lica; oba sta rada sladila svoje nauke s kratkočasnicami. Pa še v neki drugi malenkosti sta si bila menda naša pesnika podobna. Volkmer je spisal o tobaku dolgo pesem, iz katere sem zapisal tukaj le nekoliko vrst. „O tobak, ti zlahtna trava, — Slajši kak najslajši med! — Pusti, da gre moja glava — Tvoje velke hvale štet; — Pusti, da nje v pesmi spravi, — No po pismu drugim pravi! — Kdor bo pesem v rokah mea, — Bo ž nje tvojo hvalo štea.“ Žgati tobaka ni maral; imel je pa tobačnico; vanjo je večkrat segel, da bi si pregnal drēmoto in vzbudil misli. Vodnik sicer tobačnice ni opeval; zaničeval je pa tudi ni. Da je to verjetno, razvidiš čitatelj iz tega-le:

V odlični družbi je podajal hišni gospodar kakor navadno svojim povabljenim gostom svojo tobačnico v znamenje posebne prijaznosti. Ob neki slovesni priliki, o kateri govorim, podal je hišni gospodar tudi primerno večjo tobačnico, ki je vzbu-

jala posebno pozornost novih gostov. Stari znanec je pa podražil hišnega gospodarja: „Danes, ko obhajamo tako slovesnost, naj bi prišla na vrsto Vodnikova tobačnica.“ Postal sem prav radoveden in vprašal sem: „Zakaj se pa tista tobačnica imenuje Vodnikova?“ Hišni gospodar mi odgovori: „Zato, ker je bila nekdanj last pesnika Valentina Vodnika. Takoj vam jo pokažem.“ Pri tej priči vstane hišni gospodar, in čez nekoliko trenutkov sem imel v rokah lično, iz jelenovega roga izdelano tobačnico eliptične podobe. Dno in pokrovček sta eliptična, (t. j. podolgasto okrogla) in srebrno zarobljena. Na pokrovčku je vtisnjena podoba jelena, ki stoji sredi redkega gozda. Vnanja straž dna nam pa kaže jelena urno tekočega. Notranji prostor tobačnice je tolik, da se lahko vanj položi gosinje jajce. V tobačnici sem našel list z napisom:

Pixis donata P. Benvenuto Crobath a Doctore Iuris Antonio Lindner pro memoria, fuit autem R. D. Valentini Vodnik ex-franciscani. Hanc ego meo discipulo P. Mansueto Šmajdek dedi — et hic A. R. Domino Francisco Kosar.¹⁾ Labaci 15. Augusti 1871. P. Benvenutus Crobath, Convs Vicarius.

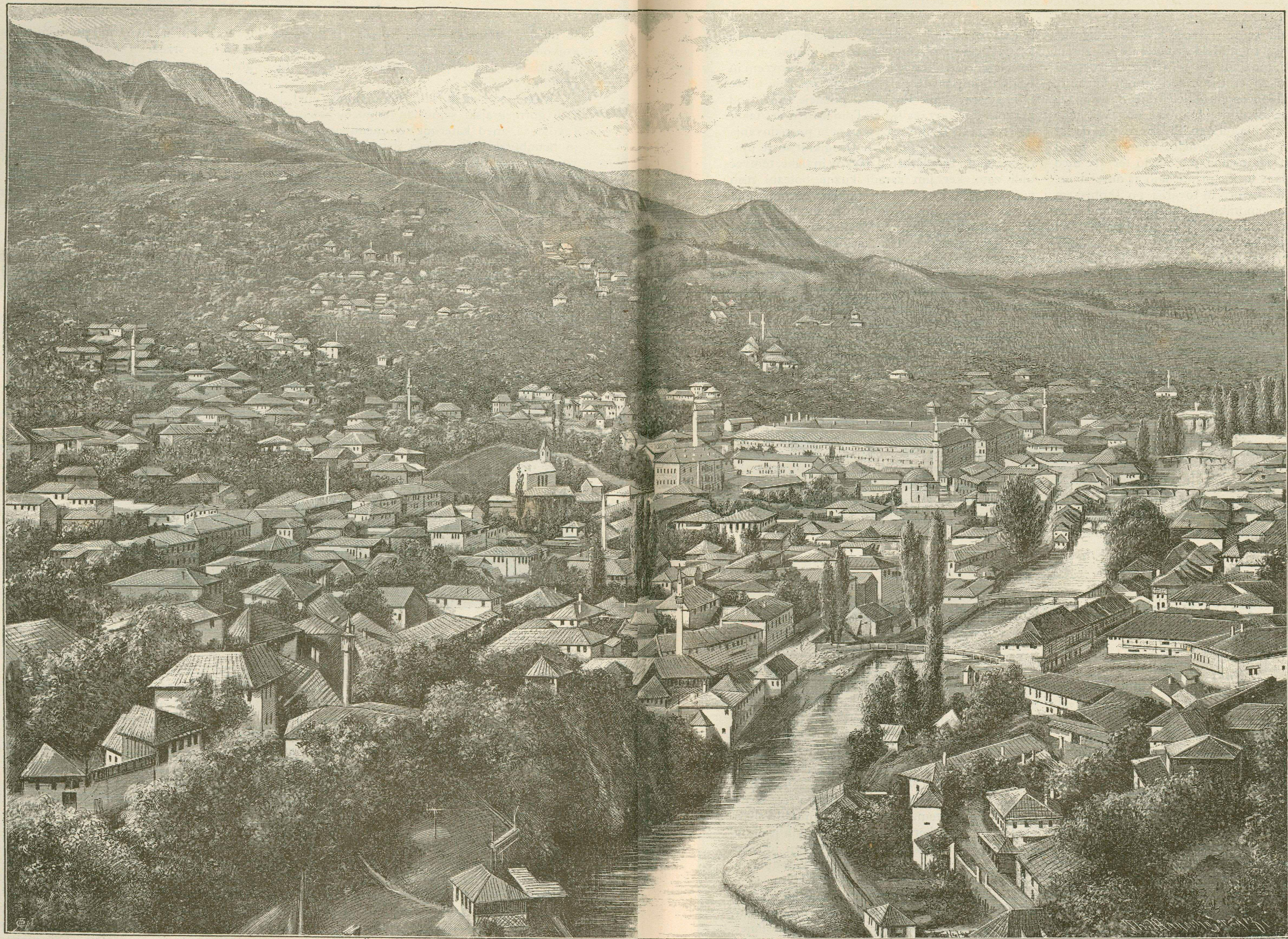
Naše slike.

O naših slikah prejšnjih let nismo slišali pritožb, prav narobe. Zato se bomo s tem večjim veseljem odslej trudili za dobre slike. Naše slike niso potresene po listu kakor bi jih bil nanesel veter, marveč za vsako številko so izbrane tako, kakor je primerno berilu ali pa kaki posebni priliki. Naši naročniki si niti ne mislijo, koliko nam to prizadeva truda in stroškov. Čim več naročnikov, tem bolje bodo slike.

„Glava Apolona belvederskega“ nam kaže glavo prelepega starega kipa, ki so ga izkopali l. 1495. pri kraju Nettunu (Antium) na Laškem in je sedaj v vatikanskem muzeju. Kip je čudovito krasen in kaže vzor moške lepote. O tem, kakor o drugih rimskih umotvorih, bode razpravljaj poseben spis v listu. — „Sveti Trije kralji.“ To cerkveno sliko je slikal Jurij Šubic l. 1888. za župno cerkev v Osilnici. Kako lepo in ljubo se kaže tu srčno veselje in ponižna molitev! — „Sarajevo.“ Slika nam kaže glavno bosansko mesto z južno-vzhodne strani. Kmalu podamo še drugo veliko sliko istega mesta z druge strani in nadaljevanje lanskega spisa: „Iz Novega mesta v Bosno.“ Istotako tudi večjo sliko Gornjegagrada. — Druge slike si lahko pojasnijo čitatelji sami.

Popravek. Na str. 10. v. 15. čitaj 1374. in ne 1354.

¹⁾ T. j.: „Škatljica podarjena p. Benvenuto Crobathu od pravdarskega doktorja Antonija Lindnerja za spomin, bila pa je last Valentina Vodnika, bivšega frančiškana. To sem dal svojemu učencu p. Mansvetu Šmajdeku, in ta jo je dal č. g. Frančišku Kosarju. V Ljubljani 15. avgusta 1871. P. Benvenut Crobath, vikar samostanski.“

Sarajevo. (Po fotografiji narisal T. M.)

P. i. naročnikom ob novem letu.

Iz srca se radujem, da nese po dolgem pričakovanju in mnogem trudu naš „Dom in Svet“ dragim Slovencem novoletni pozdrav v taki obliki, kakoršne sem si davno želel. Ko si v svoji hiši uredil vse tako, kakor ti najbolj ugaja, sedeš zadovoljen, oddahneš se in rečeš: Hvala Bogu! — Ne morem dovolj izraziti veselja, ne morem opisati čustva, ki me navdaja ob tej priliki. Bil sem malega lista mnogokrat vesel — čemu bi tajil, sicer bi ga ne bil izdajal! — a zadovoljen nisem bil nikdar. Tudi danes nisem zadovoljen popolnoma, vendar se je nekako ustavilo hrepenenje po drugačni obliki in drugačni uravnavi. In česa sem vesel? Ali lista? Ali dragih naročnikov in drugih prijateljev? Ali samega sebe? Kaj vprašam, zaradi česa sem vesel —, kaj treba to vedeti meni, kaj treba drugim! Dovolj, da morem iz veselega srca klicati vsem znancem: Srečno, veselo novo leto!

Ne tajim, da sili med to cvetje srčne radosti trnje strahu in skrbi zastran bodočnosti. Saj nima naš list nobene zavarovalnice, ki bi ga lahko otela nesreče, kakoršna je zadela že mnoge liste. Najmanj bi se čudil taki nesreči dandanes med Slovenci. Res je naš list v mnogih ozirih srečen, in njegov urednik izreka na tistem dan za dnevom zahvalo mnogim listovim prijateljem, ki so podpora tej sreči: toda prav tako ga tiščé mnoge nepovoljnosti, katerih sam ne more odpraviti in ne premagati. Tolaži se s tem, da tudi težave morajo biti, ker je tako bilo in tako bo vedno.

Vendar slep bi bil, ko bi ne videl marsičesa pri nas, kar ni da bi moralo biti. Ne sodim nikogar, ne očitam nikomur, pač pa prosim, prav nujno in iskreno prosim nekaterih stvari.

1. Ločimo, kolikor se dá, osebo in stvar! Ne bodimo nasprotni dobri stvari, če smo nasprotni osebi. Prav tako pa kažimo vedno ljubezen do osebe, če še tako ostro in odločno pobijamo njeno delo in načelo. Seveda treba, da to umeva tudi nasprotnik. Nikar naj nihče ne misli, da ga hoče kak ocenjevalec kar uničiti, če se ne vjema z njegovimi nazori. Slobode nam treba, pravega slobodnega mišljenja, da ne vežemo niti sebe, niti drugih v spone. Z besedo „dušna sloboda“ pa ne izražam nič drugega, kakor potrpežljivost in ravnodušnost, katera dela naš značaj res sloboden.

2. Občinstvo, ki čita časopise, zlasti politične, prosim, naj premisli to-le resnico: Časopisi so večinoma podobni povekševalnim in barvanim steklom. Kar pogledamo skozi steklo,

kaže se nam vsaj nekoliko drugače, kakor je v resnici. Časopisi — seveda ne vsi — imenujejo marsikaj hudobno ali zlobno, v čemer niti najmanjše hudobije; malenkostno stvar opisujejo tako, kakor bi bila velika; delom podtikajo slabe namene, kjer jih ni itd. Človek, ki rad in verno bere časopise, ki ne misli sam o tisti stvari, ima naposled do cela napačne misli. Zato morda sovraži ljudi, ki niso vredni sovraštva, marveč so vredni ljubezni in spoštovanja. Ali pa ima ljudi za dobre in častitljive, ki si niso pridobili nikake časti. Torej svetujem vsem čitateljem časopisov, naj čitajo previdno, umno in razsodno. Res je mnogo dobrih časopisov, ki se trudijo, da pišejo po vesti, toda pomislimo, da je treba za dnevnike pisati hitro, in tako se lahko vrinejo zmote in nepremišljene stvari. Torej naj nihče ne prodá slobode svojemu časopisu. Zlasti pa premislimo, kakšno je uredništvo: ravna-li vestno in skrbno, ali ne. Kdor gleda na to, umeva mnogo bolje istinite razmere, in ne udaje se nepotrebni nevolji.

3. Ogibajmo se vsigdar vsega, kar bi škodovalo našemu narodu. Včasih si mislim: Koristiti svojemu narodu ne morem mnogo, zato pa vsaj škodovati nečem nikakor. Rajši denimo pero iz roke in idimo na izprehod, kakor da bi pisali strastne članke zoper nasprotnika. Ne vzbujajmo v narodu sovraštva ali razdvojenosti!

4. Zlasti pa prosim tebe, mila naša mladina, vnemaj se za prave vzore in ne zapravljaj močij s praznimi rečmi! Vsi pravimo: Delajmo za narod! Prav, a treba zato pripravljati in učiti se. Naša mladina dela že s tem za narod naš, da se pridno uči. Ako se sliši in piše po svetu: Slovenski dijaki so nadarjeni, pridni, vzgledni: tedaj je to največja čast za naš narod. Zato bi jaz, ko bi mogel, prosil vsakega dijaka posebej, naj se trudi neumorno, da bode kdaj tudi zmožen koristiti svojemu narodu. Da, dijaštvo ima velik pomen za naš narodni razvoj, bodisi na dobro ali na slabo stran. Bog nam daj, da se mladina ne izneveri onim vzorom, ki morejo jedini biti za nas vodniki in smotri.

5. Vljudno prosimo verne Slovence, naj vendar ne škodujejo dobri stvari in sami sebi s tem, da nas imenujejo premalo katoliške ali odločne, in kar je enakih izrazov. Ne gledé na to, da ne smemo bližnjika slabo soditi, rečem naravnost in tudi odločno, da se ne dam od katerega koli pisatelja ali dopisnika učiti, kaj je katoliško. Saj ne pišem šele od včeraj za katoliško-narodno stvar. Sapienti sat! Če pa priznavajo tudi „nasprotniki“, da se strinjajo

z našimi dokazi, ali mislimi, ali načinom pisanja, tedaj ni to žalostno znamenje. S tem kažejo, da sprejemajo spravo, da se dadó prepričati. Recimo, da imam opraviti s kakim krivovercem. Po božji milosti bi bil uspeh morda ta, da bi oni rekli: „Spoznavam, prav učite.“ Kaj bi rekli o tem pripoznanju? Da sem postal sam krivoverec? Da sem se udal nasprotniku? Zakaj bi pa ne priznali, da se je zmotenec premislil? Sam sebi ne pridevam nobene zasluge ne za to, ne za ono; ne pričakujem hvale, ne bojim se graje: dokler bom pisal, pisal bom po vesti in resnici, z milostjo božjo trdno držeč se katoliških naukov, a milo ravnaoč z vsakomer. Ali nima dobro časopisje tega namena, da pouči zlasti zmotence?

6. Vse Slovence skupaj pa prosim najbolj tega, da bi se trdno oklepali naše katoliške vere, ki je za nas jedina prava vodnica tukaj, in rešiteljica za večnost. Naj se vendar ne dadó motiti, češ ta in ta duhovnik mi ni všeč, tako katoličanstvo ni zame. Osebe so danes, jutri jih ni; danes smo duhovni tukaj, jutri smo tam; kmalu nas ne bode in ne bomo nikomur na potu: a vera — ne naša, ampak božja — ta ostane

na veke. Prav, če komu tako-le ugaja: Naj me zaničuje in ponižuje, a nauk, božji nauk, ki sem se ga tudi jaz učil, kakor se ga učé drugi, ta nauk naj vsprejme!

Take prošnje imamo ob novem letu, ponižne in skromne.

Za darilo pa prinaša današnja številka na dveh polah berila, a na platnicah mnogo obetov, ponavljajoč vse to, kar smo rekli v „vabilu“ konec lanskega leta.

Danes niso prišli na vrsto vsi oddelki, a pridejo v drugih številkah. Morda se zdé komu naši sestavki kratki. A niso krajši, kakor lani, ampak daljši. To pomislite, kako gost je tisek, koliko večji je prostor! V obče bi skoro rekli, da ni manj tvarine tukaj na dveh polah, kakor je je bilo lani na treh.

Slovenske družine, ve sadike našega narodnega življenja, sprejmite našega gosta pod svojo streho, saj je zadovoljen z malim, zvest vam bode vedno in priden! Sedaj vas bode nedolžno razveseljeval, sedaj poljudno poučeval, pa krotko in pohlevno. Nikogar ne želimo nadlegovati, pač pa si pridobiti pri mnogih ljubezni.

Uredništvo.

*Cena „Dom in Svet“-u za l. 1894. je: 4 gld. 20 kr. za celo leto; 2 gld. 10 kr. za pol leta; 1 gld. 5 kr. za četrt leta. Za dijake: 3 gld. 40 kr. za celo leto; 1 gld. 70 kr. za pol leta; 85 kr. za četrt leta. Posamežne številke, kolikor se jih utegne oddati, so po 20 kr. — Nujno prosimo, naj nam vendar č. naročniki naznanjajo premembe v naslovu, selitve itd. Upravništvo ne more po časopisih iskati prememb. Prosimo tudi, naj reklamujejo č. naročniki vsaj v 14 dneh, in sicer v **odprtem pismu**, brez poštné znamke; a v pismu ne smé biti drugih poročil in na naslovni strani zunaj treba, da stoji: „**Reklamacija**“.*

Umetne priloge nismo mogli priložiti 1. številki t. l., ker se nam je lani zaradi tega pogubilo veliko izvodov 1. številke, in smo imeli zato le škodo. Ali bomo mogli dati tudi letos jednako prilogo, kakor bi radi, videli bomo pozneje iz števila naročnikov.

Upravništvo.

Književni glasnik.

Slovenska knjiga v cirilici.

„Poezije dohtarja Franceta Prešerna.“ Drugi snopič: Balade, romance in legende. (Str. 33 do 88.)

Hrvaške knjige.

Ladislav Z. Ladanjski: „Crte i slike.“ Zagreb. Tiskom Dioničke tiskare 1893. Cena 70 kr. 8°. Str. 181.

„Crtice iz primorskoga malogradskega života.“ Napisao ih J. Draženović. Cijena im 80 nvč. U Senju 1893. Tiskarski zavod H. Luster. 8°. Str. 217.

F. M. Dostojevski: „Zapisci iz mrtvog doma.“ S ruskega preveo Stjepan Lukić. U

Zagrebu. Knjižara Jugosl. Akademije. Knjižara dioničke tiskare 1891, 8°. Str. 346. Ciena 1 gld. 20 kr.

„Bitka na krbavskom polju“ (11. rujna g. 1493). U spomen četiristagodišnjice toga događaja. Istorijska rasprava. Napisao Ferdo Šišić. U Zagrebu. Knjižara Dioničke tiskare. Knjižara Jugoslav. akademije 1893. Cena 40 kr. 8°. Str. 47.

Češka knjiga.

„Sborník historického kroužku.“ Majetník, nakladatel a vydavatel družstvo „Vlast“. Odpovědný redaktor František Zdráhal. Seštit 2. Rok. 1893. V Praze. Tiskem Cyrillo-Metodějské knihtiskárny (V. Kotrba). 1893. Cena 70 kr. 8°. Str. 111.